

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Lucae Opalenii. Marsalci Curiae Regni Poloniae. Seu
(Anagrammaticae.) Pauli Naeoceli De Officiis Libri Tres**

Opaliński, Łukasz

Amsterdami, 1668

Liber Officiorum Primus. De Probitate.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-46825](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-46825)

LUCÆ OPALENSKII
LIBER
OFFICIORUM
PRIMUS.

De Probitate.

Acto Sapientiæ Christianæ ve- *Definitur*
lut fundamento, ad Officium e- *Offici-*
jus, dum venio; illud ita defi- *um,*
nio. Officium, est *vite institutum, & actio,*
conveniens Naturæ rationabili. Dividitur *Dividi-*
tripartitam. Primum enim est, *Probitas:* quâ *tur tri-*
homo se bonum reddit. *Charitas* alter- *pliciter,*
um: quâ *erga alios* bonus est. *Pietas* de-
nique: quâ *coram Deo* bonus est: cuncta
ad eum referens, uti finem. Tripartita *Uti &*
hæc totius Operis & Materiæ divisio, to- *tractatio*
tidem libros requiret: in quibus expli- *Operis,*
candæ mihi erunt partes istæ, compen-
dio quidem & breviter, sed tamen ut
existimo, accuratè. *Probita-*
tis defini-

Probitatem definitio: *Tenacem boni ani-*
mo sententiâ, dicto, facto. Tres ei par- *plex di-*
tes *visio.*

tes assigno: ἀναμαρτία, μετενοπίδεια, καὶ εὐαγεζία, seu fugam vitiorum, affectuum regimen, & exercitium virtutum. (Ita enim Græca hæc verto: interpretatione, quæ rem exprimat; & quæ ut Seneca dicit appellationis vim potius habeat, quàm faciem) Quæ tria, singulis capitibus explicare, ac complecti conabor.

C A P U T I.

De ἀναμαρτία Prima Parte Probitatis.

Primam Probitatis partem, *impeccabilitatem* seu *impeccantiam* feci. Homo etenim, à Deo factus naturâ bonus, voluntate autem propriâ pravus, & corruptus est, culpâ originis. Id est, per prævaricationem primi Parentis, quæ eum infecit: & loco debiti, ad Unum, Verum, Bonum amoris; *indidit concupiscentiam multiplicis, falsi, ideoque non boni.* Hoc fonte derivata labes fluxit ad posteros: idquæ triplici, prout partitur Discipulus Domini, rivo. Nempe *Concupiscentiâ carnis, Concupiscentiâ oculorum, & Superbiâ vitæ,* quibus omnem peccandi materiam ostendam contineri. Per subsidia igitur, quæ Deus homo factus, sufficientia reparandæ naturæ præstitit, opus est eradicare ex animo mala, firmumque facere propositum, non peccandi. Nempe post solennia illa Sacramentorum, (de quibus suo loco,) *conscientia* for-

Impeccabilitas explicatur.

Quæ est in expugnanda triplici concupiscentia.

Per non peccandi propositum.

for-

formanda est : tanquam Dux, & custos *Per Sa-*
 vitæ innocentis. Est enim illa : *Internum cramen-*
 & *integrum iudicium, respuens malum : id est* ^{ta,} &
peccatum : veniens, cum abhorrentia : admis- ^{conscien-}
sum, cum angore : in bono autem, cum gaudio ^{tiam.}
conquiescens : idquè totum cum Deo, & prop- ^{Cujus de-}
ter Deum. Meritò hæc postrema addidi ;
 nam si rationis tantùm, non verò religio-
 nis dictamine oriatur, nihil est. Fit tantum
 inanis vel *ostentata Probitas, id est, fucus.*
 Firmamentum igitur illius unicum erit,
timor Domini. Porrò ut evellantur vitia,
 dignoscenda sunt. De singulis itaque par-
 titione propositâ dicam.

PARS CAPITIS PRIMA.

Explicatur primus peccati rivus, Con-
cupiscentia Carnis.

Concupiscentia Carnis est, *Abusus eo-* ^{Definitur}
rum, quæ corpori propria. Fitquè tripli- ^{Concupis-}
 citer. Nempe *molli ac delicatâ, Gulâ* ^{centia}
de, ac demum Libidine. Qui his dediti, illis ^{carnis.}
 corpus voluptati, anima oneri est. *Mollitiem* ^{Pars ejus}
voco, nimis delicatam curam corporis, quæ ^{prima}
desidem & enervem vitam reddit. Sunt ^{Molli-}
 enim quidam, in cute curanda nimis ope-
 ratî, nimis compti, nimis culti, odorati,
 uncti, sensuum oblectamentis inhiantes :
 idquè cum quodam delicato fastidio: quod
 scitè quidam præferunt: ostentantquè.
 Taliter occupatis, non vacat vivere: & hinc
 non

*Gula
pars alte-
ra.**Tertia,
Libido.**Hisce de-
genera-
mus in
bruta,
immò
ea supe-
ramus.**Et quare.**Remedia
contra*

non modo laboris, sed omnis actionis fuga: segne tantum otium, id est vivi hominis sepultura. *Gula est in esu & potu excessus.* Dum ganeones isti avidè vorant, liguriunt, ventrem variè farciunt, nec egentem, nec capientem. Deinde potu ad crapulam sese ingurgitant: fructu, nausæ & cruditatis: quâ evanidi pallent, & in vivis caro morticina est. *Libidinem* vel nominari vetuit Apostolus: igitur definitione illam non dignabor.

Hæc sunt vitia, quibus homines in brutalia animalia degenerant: quanquam vincant ea potiùs, quàm imitentur. Illa enim, etsi hoc unum agant, & appetant; tamen non ultra naturæ modum, quem homo excedit. Nempe Caro concupiscens adversus Spiritum, postquam pellexit animum suis illecebris, frui illis jubet. Dum autem *animus* fruitur, & expleri nequit; *exigere illas vult ad mensuram sui appetitûs: & corpus citò satiabile, onerat ac torquet: studet què ingenio irritare, ac provocare, languentem ejus falsamque voluptatem. Sed frustra: nam præter inevitabile fastidium, dolor & morbi, intemperantiæ comites, tandem abstinere, vel invitum cogunt. Habes detecta mala, quæ Concupiscentia carnis facit.*

Remedia contra eam ut adferam; Primum erit: ut voluptatem ejus abeuntem cogi-

cogitemus. Morsum nempe illum, quem ^{corporis voluptatem.} aspernatione & abhorrentia sui, linoquit. Annexum namque semper illi, pœnitere. ^{Annexum ei pœnitere.} Et si rectè expenderis; facilè agnosces: istas, quas vocamus *voluptates*, ubi modum ^{transcenderint, profectò pœnas esse.} Deinde, *Vilis* & agnoscamus: quàm id, quod in illis oblectat, & vile, & breve fit: tantoquè studio appeti non mereatur. Tertiò, ut turpitudinem earum aversemur. ^{Turpis.} Mollitie enim, obliviscimur animi: & velut abdicamus meliorem nostri partem: totâ curâ ad corpus translâtâ. Vitam otio, somno, ignaviâ, conterimus: & occupatio, dotibus animi, prorsus contraria est. ^{Fœda.} *Gulâ*, ad naturam eorum delabimur: quorum tota vita est, ali tantùm, & nutriri. *Maçtatorum animalium*, & *intra nos putrescentium*, sepulchrum sumus. Et multâ ingluvie, & crapulâ, fordescimus: ^{Obsceni.} foetemusquè. Libido denique, quàm fit, usu, & obscœnitatis ministerio fœda: fatentur etiam impudentissimi: dum turpitudine adacti, lucem fugiunt: & latebras quærunt.

Vitanda hæc igitur essent Sipienti: seu ^{Vitanda} viro bono: etiam si non fuissent à Deo ^{hæc igitur} vetita: prout etiam docuit vetus illa Philo- ^{et quia} sophia. Quantò verò magia, cùm non ratio ^{per se mala.} tantùm, sed etiam lex Divina vetat. Profectò & ratione, & præcepto, firmatus animus, non modò illecebris corporis, ^{Et quia à Deo vetita.} se

Exerci-
tatio-
nem.

capi & captivari non permittet, sed quò longiùs ab hoc absit periculo; contraria eliget: ac usurpabit. Nempe, prout Scho- la Christi docet, domabit corpus, & ad fer- vitutem ac obsequium animi, per necessa- riam ἀσκησιν, rediget. Vivamus hanc vi- tam igitur: *non tanquam propter corpus, sed tanquam non possimus sine corpore.*

PARS CAPITIS ALTERA.

*In quo ostenditur, quid sit Concupiscen-
tia Oculorum.*

Definitio
Concupi-
scentiæ
oculo-
rum.

Alter peccati rivus est, *Concupiscentia Oculorum, seu Avaritia: quam voco; Rerum, quæ extra nos, pravum usum.* Rectè vocatur Concupiscentia oculorum. Cuni- cta enim externa, quæ Avaritia appetit; quid habent, præter spectari tantùm, & videri? *Tripliciter hîc peccatur: nempe dum illis Fruimur: Non utimur: Abuti- mur.*

Fruitio
prima
ejus pars.

Eaque
explica-
tur ac
monstra-
tur.

*Fruitio rerum externarum, est: nimia ex illis oblectatio: vel animus earum specie nimis captus, ac irretitus. Splendor enim ille opulentix, & commoditas, & arbi- trium quoddam in rebus humanis pecu- niæ omnipotentis, & illi annexa munda- na felicitas, perstringit primùm oculos: & tum mirum in modum animum fascinat. Præsertim, si quis sit; qui gloriari & gau- dere possit, *datas sibi divitias, artemquè fruendi:**

fruendi: qui non, ut ganeo, aut profligator; ut plerique, sua haurientium; sed *erudito luxu*, qui in omni cultu diligens, elegantiae ac magnificentiae *peritus sit ostentator*. Hi inquam tales, immergunt animum in externa: & eorum pulchro ac prudenti (prout putant) usu inescantur. Et quia *in veste, domo, suppellectili, familia*, procurant varia, ac comparant; Multa autem requiruntibus, multa petentibus, necesse est desint multa; ideo necesse quoque est, ut anxie & avarè appetant: & ut consequantur, sæpè jus & fas, insuper habeant.

Altera pars Avaritiæ est, *non utentium re-* Pars al-
bus externis: idquè nimiâ, insanâ, & fordi- tera Par-
dâ parcitate. Etenim multi, falso obtentu citas.
 posterorum; vel inani, in senectâ egestatis Ejus in-
 metu; vel nec causâ, nec fine habendi; genium
 semper egent: semper appetunt: semper describi-
 congerunt: & congesto pauperes in auro tur.
 sunt. Dum, quod per tot labores, & curas, sæpè turpi questu paravère; recondunt: maluntque, omnem penuriam sustinere, immò etiam emori, quàm sacrum tangere depositum. Itaque pendunt poenas vitii infelicis: aliis odio, sibi oneri sunt. Nec quidquam boni faciunt; nisi dum citò moriuntur. Dùm sint omnium Officiorum desertores, & nullâ erga quenquam charitate.

Tertium genus avaritiæ est, apud eos;

*Pars ter-
tia prodi-
galitas.*

*Ejusquè
mala.*

*Remedi-
um erit
non ama-
re externa.*

*Quippe
adiapho-
ra*

*Minuta
& cadu-
ca.*

qui rebus externis abutuntur : nempe , apud prodigos. Isti enim dum non alium fructum opulentiaë , quàm , profusionem putant ; nullam curam , & cautionem , erogandi habent. Sumptuosa convivìa , ingentia in veste & familia impendia , immensa largitio , quàm perdere sciunt , donare nesciunt. Ita , inquam , effusi in cuncta , queis pecunia prodigitur ; dum sua decoquunt , aliena expetunt : & egestas insueta , ideoque intoleranda , acris causa Avaritiæ est. Cui semper tantum deest , quantum cupit. Cupit autem quantum prodigit , & prodigit immensum. Ideoque ejusmodi radix omnium malorum fit : fraudis nempe , injuriæ , perjurii ; rapinæ. Quin immò si animi sint acres ac violenti ; sæpè seditionis , civiliumquè bellorum. Tales , inquam , solent ad facinora converti : cuncta miscere : & privata damna , Patriæ malis reparare.

Hæ sunt causæ : hæc mala avari animi : & Concupiscentiâ Oculorum peccantis. Remedio erit , admonitio Sacri Vatis : quàm vetat , divitiis , si affluant , cor apponere : id est amare , velut verè bona , cùm non sint : sed ex se , neque bonis , neque malis accensenda. Unde meritò , exilis eorum æstimatio animo inferi debet. Caduca nempe sunt : mutationi & alienæ potestati obnoxia : & , ut non eripiantur ; morte tamen mox relinquenda. Deinde , non vilia tantùm sunt ,

funt, sed etiam noxia: Animum enim per-
 turbant: & anxie expetita, inquietant: *Noxia.*
 dum acquiruntur, fatigant: non adepta,
 torquent: possessa, non fatiant: denique
 custodita, metum, erepta, vel amissa, do-
 lorem adferunt. Quod si verò ad votum *Et qua*
 succedant; & possideantur; tamen nihil ex *nihil ad*
 illis accedet ad interna illa: veraquè solatia: *animum.*
 quæ pura tantùm, & vero Bono, id est, Deo
 nixa, mens conferre potest: &, quæ tantò
 majora sentiuntur; quantò quisque sibi
 plura negaverit. Intra hos, nempe, esse *Non de-*
 oportet, quod nos beatos facit: externa, *cet ita-*
heterogenea animo sunt: ideoque non ei *que illis*
 miscentur: seu uniuntur. Et quid stultius, *frui.*
 quàm bonum rationabilis naturæ, in irra- *Sed uti.*
 tionalibus quærere? Hæc ad tollendam
 Avaritiam, quæ ex fruitione, Addo: contra
 insanam Parcitatem, utendum esse opi-
 bus: nisi enim utare; insaniâ (ut apud Poë-
 tam est) *par eris illi; qui cytharæ ignarus,*
cytharas undique coëmat: comparet: affer-
 vetque. Porro usui, si necessitatem tantùm
 spectes: facilè parabilis: sufficiens: & sup-
 petens erit. Prodigalitatem, seu Abusum, *Non verò*
 dissuadet, quæ luxum humili gressu co- *abuti.*
 comitatur egestas: jubens quidvis agere &
 pati: agere, inquam, iniqua: & pati indi-
 gna: ita hinc orta Avaritia, aut scelerata,
 aut misera, semper vero perdita erit. Quam
 ut evites, regulam tibi constitues erogan-

di: eam verò dictabit parsimonia virtus: huic vitio opposita: de qua suo loco.

PARS CAPITIS TERTIA.

Declaratur tertius rivus peccati, nempe Superbia vitæ.

Definitur Superbia vitæ.

Sui amantem cupiditatem.

Ejus origo.

Et materia triplex.

A Corpore Ferocia.

POST detectam, corporis, & (ut ita vocem) fortunæ, diram cupidinem; Superest: ut animi *φιλαυτην ἐπιθυμίαν* excutiam. Concupiscentiam nempe sui, quæ est *superbia*: quæ definiiri puto commodè potest: *Ejus, quod est supra id, quod sumus, usurpatio.* Oritur, dum totum hoc, quod sumus, nos accepisse à Deo obliviscimur: aut certè, non ut oportuit, meminimus. Deinde, etsi accepisse cognoscimus: tamen tanquam ex merito, & debito datum. Postremò dum plus nobis attribuimus; quàm datum habeamus. Quamvis verò, hanc Concupiscentiam, dixi, animi esse; tamen materies ejus, non ab illo tantùm est, sed à dotibus etiam corporis, ac fortunæ. Unde, à triplici hac materie, prodibit triplex animi elatio.

Prima à Corpore: quam *Ferociam* voco: nempe *viribus corporis fidentem elatumque animum.* Sunt enim, qui nacti corpus vegetum, validum, laboris patiens, dum robur ejus respexere; faciliè induunt animum arrogantem: acres ac violentos Spiritus sumunt: acerbo fiunt ingenio: truces, feri,

feri, contemnunt infirmos: & deprimunt: *Quæ de-*
 cunctis terrori esse volunt: simulquè & in *scribitur.*
 altum efferuntur, & rabie efferantur. Gi-
 gantæa nempe proles: quos à staturæ ma-
 gnitudine, id est corporis viribus; famo-
 fos, potentes, nihil nisi bellum scientes,
 disciplinæ seu mansuetioris vitæ ignaros,
 Scriptura vocat: & quos Poëtæ *θεομαχες* fa- *Deum*
 ciunt. Ita nempe, superbia exinde orta, *oppu-*
 quanquam revera fragili nitatur funda- *gnantes.*
 mento; tamen plurimum extolli solet:
 dum audax, nihil ratione, sed vi tantum,
 ac impetu agit: & quantumvis ardua, alta-
 què, appetere, & adipisci, eousque conatur;
 donec seipsum perdat: & præcipitet.

Alterum Superbiæ genus, à *rebus ex-*
 ternis ortum, vocabo *Fastum*. Nempe ex *externis*
Fastus.
affluentia earum, vanæ gloriæ vento infla-
tam mentem. Porrò, inter externa numero:
 non solum opes, nobilitatem, potentiam,
 cæteraque infra animum; sed etiam natu-
 rales ejus facultates. Pertinet namque ad
 fortunam: quidquid forte nascendi contin-
 git: & totum id, velut externum est, quo
 hominibus apparemus, & videmur. Unde *Qui du-*
 duplex erit, velut dos, fastuosæ elationis: *plex.*

Affluentia nempe mundanæ felicitatis:
 & *excellencia naturalium animi facultatum.*
 Primùm, cùm insanum vulgus adeo æsti-
 met; ut propterea, Sectatores, & turbam
 famulantium, venerantium, blandientium,

A Fortuna factus ad ostentationem.

A dotibus ingenij, judicio arrogans.

Vnde aut Philarchia.

Aut Philosophia. Dei ne scia disciplina.

Aut Philodoxia.

promptè exhibeat ; facit : ut animus, inani plausu illusus, sui obliviscatur : extra se totus exeat : se totum vanitati aptet : & accommodet : & ab interna ista, & inani ; sensu, verbis, actione, ad ostentationem, pompam, typhum se componat : quod mimicè prorsus, & Histrionum instar, fastuosi isti exercere solent. *Alterum*, dum nempe ; *Memoria & Intellectus solito obtigit felicior* : & deinde studio acquisita doctrina, & scientia, animum occupavit : & quæ potissimum cum vanè ostentat, longè provehit, opinione inficit, (*quippe quidvis struendi & destruendi artifex*) *eloquentia* : si istarum, inquam, dotum præstantiam, quispiam sortitus est, facile *arrogantiam* *judicii sumit: ac usurpat*. Arrogans verò hocce judicium, si ad actionem se accingat; è contemptu aliorum, quibus præcellere se censet; alta concupiscit : & sæpè ambit : fiuntque *tales in Repub ; imperii impatientes : & seditiosi* : si in cognitione veri ponit operam ; *aut in Philosophiam labitur, aut in hæresim*. Philosophiam intelligo : quæ rationis propriæ tantum viribus constat : & nititur : prout fuit vetus illa, *ἄθεος διδασκαλία*, religionis contemptrix, & Dei aut penitus oblita, aut tanquam per infomnium memor : ipsa verò, adeò plena inanis & insanæ fiduciæ : ut diceret, Sapientem Deo parem. *Hæresis* verò est, quæ

ſcientia inflata, autoritatem receptæ & conſtitutæ doctrinæ, ſpernit: iudicio proprio eligens dogmata, eorumque cenſuram arroganter exercens. Ita utraque hæc, aut contemnit fidem; & irridet: aut dum ad ſuum captum aptat; tollit. Iam verò à voluntatis etiam facultate faſtus oritur. Quibusdam enim, ab indole meliori, eſt moderatio affectuum: & placida animi tranquillitas: exinde verò ad officia virtutum, velut congenita quædam propenſio. Naturâ videntur boni, ſi ad vitia non multum proni. Et videntur sæpè magis, quàm ſunt: unde provenit, ſuavis & blanda *φιλανθία*: & dum in ſe confidunt, tanquam juſti, profectus incuria: & ex omnibus iſtis, interitus veræ Probitatis.

Sed tertium, & pernicioſiſſimum elationis genus eſt: quod ab in teriori animo, & ut loquimur, Spiritu producit. Deus enim Spiritus eſt: ideoque vult adorari in Spiritu & veritate. Si itaque quiſpiam, ſubactò corpore & fortuna, animum depuravit; id eſt, in Spiritum vertit; illum verò ad ſe mirandum, ſibi què complacendum convertit; & à Deo hoc ipſo avertit; is Deum Spiritu oppugnat: fit ei injurius, quippe donis & auxiliis ejus fultus, eum aſpernatur: & à ſe removet. Ideoque quod acceperat amittit: & turpi lapſu perit. Hæc eſt, vera propriequè dicta Superbia: ab hac

initium accepit peccatum. Nam, & rebellis ille Spiritus, aliter quàm Spiritu ornato gratiâ, & gloriâ, superbire, & velle æquari Deo non potuit: & homo, re Spirituali nempe cognitione illectus est: per quam fieret sicut Deus. Itaque *Ferocia, & Fastus, velut coram hominibus Deo maxime adversa.* fiunt: *superbia* propriè in conspectu Dei: qui ei resistere, id est, quodammodo se ab illa avertere dicitur: & humilia respicere in terrâ & in cœlo. Hæ sunt partes *Superbiae, à corpore, à rebus externis, & ab animo ortæ.*

Vitia eius dum pauper est.

Cæterùm *materies* eorum, aut plenè, & ad votum, *non habetur; aut habetur.* Si primum; oriuntur *vitia pauperis superbi.* Nempe studemus *Iactantiâ* aliis imponere: deinde satagimus, augere *ambitione:* contendimus *per æmulationem:* in victoriâ *contumeliâ* utimur: si vincamur; *invidiâ.*

Vitia eius dum abundat

Si alterum; mirum prorsus est quantum felicitate corrumpamur. *Fortunata enim Ferocia, tota in belluinam naturam mutatur:* cuncta vi ac violentiâ agit: hinc *cædes, bella, id est, populorum latrocinia:* & illud occisarum gentium grande scelus. *Fastus compos felicitatis mundanæ, mentis imponit:* gloriæ vento abripitur: & eò *vesaniæ* devenit; ut per illum, portenta hominum, se Deos, non dici tantùm juberent; sed etiam coli. Magnis deinde animi dotibus infla-

inflatus; impius est: fanaticus: blasphemus: professus hostis Dei: famulus & cooperator Dæmonis. E quo *Apostatae*, *Seductores*, & *Hæresiarchæ*, quorum proprius character est, ut sint filii perditionis: nam se perdunt, & alios. Denique ab animo interiori, & puritate Spiritus, orta superbia, illuditur variè à Dæmone: mutato in Angelum lucis. Primùm dulcedine inani fruitionis: tum sæpè extasi: raptu: & falsâ gloriâ, animæ, in corpus etiam per miros effectus defluente. Unde *suboritur complacentia: amissio gratiæ: & damnationis præcipitium.*

Sat puto aperui causas: partes: malaque Superbiæ. *Remedium* adversus immane hoc, & maximè inimicum Deo vitium, unicum esse existimo: nempe *sui ipsius notitiam*. Quod etsi vetus quoque Philosophia vidit; & velut oraculum agnovit; attamen nec plenè intellexit: nec implevit. Notitiam enim sui, seu à corpore fragili, seu ab externis adeo viribus, ad depri- mendam superbiam, idoneam; facile agnovit: & meritò exinde *σωφρονεῖν* præcepit: sed cùm ad animum venit; admiratione ejus abreptâ, tota in fastum evanuit. Atqui undique, ad omnem nos modestiam, non duci tantùm, sed etiam compelli, manifestum est. Ferocia enim, ut altos *A corpore fragili* ponat Spiritus; vel invita à corporis fra-

Remedium ejus notitia sui.

Temperanter agere.

A corpore fragili

gilitate adigitur : cujus non vigor tantum, sed vita etiam facillimè interit. Vita, inquam, halitus tenuis : brevi tempore suapte extinguendus : quem supprimit sæpè, levi causâ morbus : quem eripere potest, quidquid tandem est : Nam ortus illi unus, exitus innumeri. Porrò si illa tam instabilis, cur homo firmitate corporis superbiat, ejusque virium operâ, tam alta moliri conetur ? Itaque ab hac sui parte, nosce te : & non ad vim corporis animum apta (quod est proprium Ferociæ :) sed ad vim animi corpus redige : exerce : doma : & quandoque libens impende : quæ est, ut ostendam in parte, fortitudo. Ista

*Avilitate
rerum
externarum
contra Fastum.*

funt, quæ Ferociam tollunt. Ad exuendum verò Fastum, ducit ; Primò, rerum quæ extra nos, vilis conditio : & par illis æstimatio. Quam superiùs cùm fatis demonstraverim ; superfluum est repetere. Certè exinde extolli, tam insanum est ; quàm commodatâ ad tempus *alienâ veste, vel comico ornatu, aut personâ superbire.* Ducit eòdem ; *naturalium animi facultatum imbecillitas* : quarum tenebras, hallucinationem, miseriam, quando non experimur ? *In memoria ; ecce confusa phantasmatum multiplicitas est : in intellectu erronea opinio : in voluntate inordinatus amor :* quæ nisi in nobis videmus continuò ; valde ignari nostri sumus. Itaque ut id agnoscamus,

scamus, & se nosse decet. Postremò, *Ab ani-
mi insta-
bilitate
contra su-
perbiam*
eadem sui notitia, etiam ab *interiori animo,*
vetat, extolli, ac superbire. Quamvis
enim eximius ille est; tamen *quantus
quantus est, ab alio est:* & ipse per se nihil.
Quamvis superemineat; tamen Deo com-
paratus, pusillus. Quamvis denique *vir-
tute, & gratia pulcher,* tamen à se *fœdari
facilis,* & ni Divino *sustineretur auxilio,*
continuò culpâ turpis. Hæc tria probè ex-
pendentem, humiliari coram Deo neces-
se est. Quis enim de alieno, minuto, &
corrupto superbiat? Itaque verâ animi no-
titiâ, ad omnem modestiam flectamur.
Quod *non abjectionis est, sed roboris ac fir-
mitatis.* Id enim verè est sibi dominari:
seque majorem effici: quod summum
fortitudinis opus esse, cum de illa agam,
demonstrabo.

C A P U T I I.

De Regimine Commotionum: seu de
περπινάδισα: Altera Parte
P R O B I T A T I S.

Absolvi primum officium Probitalis.
Ordior alterum: nempe Regimen
Commotionum, id est, Affectuum:
Perturbationum: ac Passionum. De qui-
bus dicam quædam: paulo aliter, quàm
vulgus Philosophantium solet. Et pri-
mùm ostendam istas Commotiones esse:
&

& quid, & quot sint: deinde quales sint
postremo quales esse debeant. Erit ergo

PARS CAPITIS PRIMA.

*An sint, quid sint, & quot sint Com-
motiones?*

INter Sectas veteris Philosophiæ, acris,
ut notum est, fuit illa de Affectibus
controversia, & contentio: in eo fere si-
ta: quòd Peripatetici eos temperarent:
Stoici tollent. Illi à natura esse, ideo-
que inevitabiles, & moderandos tantum;
hi ab electione, & voluntate; ideoque
tollì posse, ac nullos esse debere: non
parvos. Denique illi censebant, impetum
ac vigorem animi, ab illis esse: ideoquè,
si modus adsit; laudabiles: hi, quasi
morbos ejusdem dicebant: ideoque vitan-
dos prorsus Sipienti. Et multa, ultro ci-
troque argutabantur, sueta illis *λογομαχία*.
In quo utrique frustra fuerunt. Nam &
hi, qui affectus prorsus sustulerunt, &
illi, qui modum tantum, non verò, finem
etiam eorum spectarunt; aberravêre. Sed
tota hæc pugnax disceptatio, uti & alia,
quæ de Affectibus prodita hæctenus sunt,
nunc primùm puto patebunt evidenter, ex
hac, quam sic instituo tractatione.

Apertum & evidens est, *omnibus rebus
inditam, esse appetitionem* eorum, quæ suæ
naturæ conveniunt: Ea appetitio, in rebus
inani-

*Vetus cõ-
tentio de
affecti-
bus.
In quo si-
ta descri-
bitur.*

*Seu ver-
borum
velita-
tione.
Et vana
ostendi-
tur.*

*Origo cõ-
motionis
generica,*

inanimatis Pondus est ad locum proprium. In *viventibus vegetatio*. In *sensitivis Instinctus* ad se speciemque suam conservandam. In *ratione præditis voluntas*: seu effectus ejus, *Amor*: qui unum, proprium, naturalemquè terminum habeat necesse est: alioqui supervacaneus, contra naturam naturæ esset. Hic autem *terminus ejus est, Bonum*. Bonum autem est: quod propriè & unicè ei naturæ cujus bonum est, convenit. Amor verò, dum hîc vivimus, nihil est in nobis aliud, quam *incitatio & fervor voluntatis, ad apprehendendum agnitum istud Bonum*. Cui oppositum, *odium*: seu eiusdem voluntatis, averfio à malo.

Porrò ut illa prima, τῶν ὄντων, si obtineant id, quod naturæ eorum, convenit, conquiescunt. Si verò impediuntur, arceanturquè, commoventur: & vim sibi inferri, apertâ resistantia ostendunt. Ita & homo, si potiretur fruereturquè bono suo, in quiete seu gaudio esset: omnis commotionis, nempe affectus, Perturbationis, ac passionis, expers. Sed quia, vel nondum boni plenè capax est, ideo, *Affectu movetur*: vel circa bonum impeditur; ideo necessariò *perturbatur*. Vel denique partim imperfectè fruitur; partim frustratur; ideo *Passioni subest*. Et hinc patet, triplicem hanc esse Commotionem:
&

Entium.

Origo ea-

rundem

specifica.

& dum hîc vivimus, necessariò nobis ad-
hærentem.

Nempe
Affectu-
rum.

Primum enim, *non est homo plenè capax boni, quamdiu hîc vivit.* Quippe (ut in ipso limine scripti docui,) *Bonum ejus Deus est: Deo verò frui hîc plenè non potest: ideoquè nec affectu carere: cuius causâ & origo vera est, Amor non compos Boni: Et definire illum possis: Motum amoris, bono suo non fruientis.* Hic motus, cum duplex sit, nempe, quo nos amor ad bonum fert; & quo odium à malo removet; *Duplex erit & affectus; Desiderium scilicet, & abhorrentia, seu Fuga.*

Pertur-
batio-
num.

Deinde, cùm infirmitas naturæ, ex Spiritu ac corpore constitutæ, impeti ac impediri in consequendo facilè possit; ideo perturbari eam necesse est. *Perturbationem verò definio; Amoris ex præpedito aut dubio bono commotionem.* Ea est quadruplex. Nam si ita impediatur bonum; ut vinci tamen possit impedimentum; tunc provenit *ira.* Si bonum abfuturum videatur; oritur *Spes.* Iterum verò, si impediti boni; periculum appareat, à malo; *Metus* nascitur. Si certò malum putetur futurum, prodit *Desperatio.* Unde patet, quatuor prout dixi, perturbationum summa genera esse: duo ad bonum, totidemquè de malo. Sed perturbations istæ, valde moderatæ sunt; unum, verum, bo-
num

num continuò appetenti. Est enim illud natura ἀκώλυτον, ἢ, συσπαράειρον, id est : quod nec impediri, nec prohiberi, multò verò minus eripi potest, nisi ipse velis. Itaque ira, metus, desperatio, tamdiu locum vix habent, quamdiu homo, unum, verum, bonum quærit. Spestantum manet : sed blanda, & interdum gaudio brevi mixta : ut Apostolus jubet esse, bonos : spe gaudentes. Nisi quod quandoque Deus vel permittit, vel immittit etiam, breves quidem, sed tamen acres, istas turbellas in bonos : seu in poenam alicuius culpæ : seu denique in stimulum, ac incitamentum ; ad appetendam tantò magis veram ac immotam quietem, quæ nos olim manet.

Sed tertium Commotionum genus, posueram *Passiones* : non minùs, quàm *Passionum* duo prima, inevitabiles. Idquè ob fruitionem, vel brevem, vel frustratam. Est enim Passio, amoris *ex bono*, aut aliquantum *possesso, aut amisso*, sensus exultans suavitate : vel concidens amaritudine. Ille est *letitia*, hic *tristitia*.

Non erit itaque Sapiens, id est; vir bonus, in statu hoc mortali ἀπαθής*, ut Stoici nugabantur. Quia securitas perpetuasque pacis, & quieti gaudii, adhuc illi *impassibilem* deest ; Malus verò, & qui stultè falsa bona confectatur, evidens & necesse est, ut *Impassibilis* Affecti-

Unde patet sapientem non esse apathen seu impassibilem.
* Impassibilis.

*Multò
minùs
malum
seu stul-
tum.*

Affectibus, Perturbationibus, Passioni-
busquè multò magis commoveatur.
Quippe, & ægrè consequi ac retinere po-
test, quæ extra ejus sunt potestatem; Et
ut consequatur, habeatquè; tamen mini-
mè quiescet: nempe, non in bono. Ita-
que & avida cupiditate inhiat bono, quo
expleri nequit; & averfatur frustra id;
quod non est malum. Deinde & irâ exæ-
stuat: inquè audaciam impetu ruit: dum
illi facilè, bonum opinabile impeditur:
& alternante spei metusquè fluctu agita-
tur: quatiturquè: dum adeo dubia & in-
certa petit. Denique aut effertur, vanâ
breviquè lætitiâ, si contingat consequi,
opinabile bonum; Aut tabescit dolore, si
eo frustretur. Et hæc illi continua gra-
vis, & infelix pugna est: *in animo decepto, &
frustra quietem in falso bono quærente.*

PARS CAPITIS SECUNDA.

*In qua Amoris tres proprietates ostensæ:
tum singularum Commotionum
qualitas, & efficacia.*

*Præmit-
titur amo-
ris ener-
gia.*

HAbes reclusum Commotionum fon-
tem: Ex quo, etsi facilè qualitas pe-
ti ac hauriri potest; tamen singulas separa-
tim producam. Sed præmissâ prius ex-
plicatâquè breviter amoris energiâ: hæc
enim probè intellecta, lucem Commo-
tionibus istis confert.

Amo-

Amoris itaque prima proprietas est; ut *Se perfe-*
majus se quidpiam, perfectiusquè appetat. *Eius ap-*
 Bonum enim semper potius perfectius-^{petit.}
 què est, re, cuius bonum est: atqui amor,
 non appetit nisi bonum: perfectius ergo
 appetit. Altera Proprietas; ut *amor ama-*
tae rei uniat. Etenim uniuntur ea facile; ^{Unit cum}
 quorum unum, & potest, & studet ap-^{re amata.}
 prehendere: alterum item, & potest, &
 avet communicari. Tale autem est Amor
 & Bonum: unde coalescant in unum, est
 necesse. Tertia eaque summa Proprietas; ^{In ea quâ}
 ut *Amor non uniat solum, sed etiam quâ po-*
test transmutet. Essentiæ enim annexa ^{potest}
 operatio est: Amoris verò Operatio; dum ^{transmu-}
 se penitus linoquit: & tota in amatum tran-^{tat.}
 fit: ideò in illum, esse suum quodammo-
 do transfert. Hinc verò consequitur hæc,
 quam dixi, transmutatio. Magna verò
 prorsus ac mira, in hisce tribus, Amoris
 vis ac energia est, per quam (ut benè qui-
 dam nuper dixit;) *plus nobis datum est*
in eo, quod esse possumus, quàm quod sumus.
 Datur enim libera optio, ut quodammo-
 do id sis; quod esse volueris: id fias; quod
 amaveris. Hæc non re, sed verbis, pauca
 de Amore.

Ad Commotiones transeo: primum-^{Definitur}
 què ad Affectus: quorum primus est *De-*^{primus}
siderium. Definitur: *boni absentis Naturalis affectus,*
appetitio. Propriè vocatur Affectus: quia ^{Deside-}
 afficit ^{rium}

afficit intimè Voluntatem : *inest Amori* :
 ejus inseparabile accidens : & dum hîc vi-
 vitur , ob absentiam , nunquam se plenè
 impertientis boni , perpetuum . Est nem-
 pe motus animi , quo ille fertur , quo-
 cunque fertur . *Si in verum bonum ;* etsi
 magno , placido id tamen *facit conatu : ple-*
no spei : ac jucundo . Appetit enim , quod
 Naturæ ejus convenit : quod eam explet :
 perficitquè . Si verò fertur *in bonum opina-*
bile ; quidquid agat , inutili *anxietate* , &
curâ : irritum conatum sentiet : & agno-
 scet , se appetere , quod prava cupido sua-
 det , reluctanti Naturæ , & invitæ . Alter
 Affectus oppositus Desiderio , est *Fuga* : id
 est *mali imminentis abhorrentia* . Si verè ma-
 li ; facilis esse potest , parato semper auxi-
 lio Dei , si invocetur . Sin illius , quod non
 est malum ; stulta : inanis : & frustra est .

*Alter
Fuga.*

Portur- Sequuntur Perturbationes . Et primum
batio pri- *Ira* : quæ est ; *Commotio animi aut resisten-*
ma Ira, *tis , aut pugnantis , in ea , quæ bonum im-*
pediunt . Meritò & propriè Perturbatio
 vocatur : quippe ut plurimum inquieta ,
 & turbata . *Initium sumit ab Indignatione* :
 qua velut decernit ; *comparans boni præ-*
stantiam , cum indignitate adversantis , ju-
 stam pugnæ causam . Et hinc sumpto im-
 petu , resistit malo , forti *tolerantiâ* : oppu-
 gnat verò idem , *animosâ audaciâ* . Diffi-
 cillimè modum patitur : quippe sæpè in-
 citata :

citata: fervida: ardens. Et dum omni conatu renititur; nititurvè; *moderationem, pusillanimitatem existimat.* Si falsum bonum tuetur; aut in obstinatum pervicaciam vertitur: aut *ad temeritatem prorumpit.* Et victa angitur: in victoria *sevit: ac vindictam exercet.*

Metus, est Perturbatio opposita: contrariaquè Iræ, ideoquè definitur: *Contra illa, quæ bono adversantur, resistendi detrectatio: & certaminis fuga.* Oritur ex opinione, phantasmate, ac imagine mali: quâ, si animus terretur; concidit: si verò modum teneat; rectèquè causam metus æstimet; & vereri sciet: & tutò aggredi. Tertia Perturbatio, *Spes*: nempe repræsentatio: & exinde velut odor quidam, in animo, successuri desiderii: qui illum extra se promovet: ideoquè perturbat. Ortum habet à *possibilitate.* Quæ si, certis firmisque niti videatur signis, *producit fiduciam:* A qua curæ & laboris condimentum, conatusquè calcar. Modum si excedit; vana & Præceps est: & ludibrium sibi debet. Prona in illam *magnanimitas.* *Desperatio illi opposita:* id est, *mali eventus, præsumpta opinio.* Prodit ab animo *pusillo:* cui omnis difficultas magna, & insuperabilis videtur. Dum nimia; sæpe gravioris mali causa est; quàm sit, quod putat eventurum.

Altera
Metus.

Tertia
Spes.

Quarta
Desperatio.

Ad

*Passio
prima
Gaudi-
um.*

Ad Commotionum illud genus venio, quod Passiones vocavi. Inter eas primum est *Gaudium*. Hoc dum plenum & immutabile est; *quies est*. Ergo non Motus, sed potius *Pax & Fruitio*. Sed quoniam, (ut dixi;) tale in hac vita non contingit; ideo breve id, quod accidit aliquando, Commotionibus accensetur: Quia nempe commovet: dum continuò, & venit, & recedit. Passio verò propriè vocatur, quia in illo animus, non tam agit, quàm recipit. Definitio illud: *Usuram brevis fruitio- nis, velut possessi boni*. Eget temperamento: etiamsi oriatur ex vero bono: prout ostendam; cùm ad Præcepta Commotionum veniam. Altera veraquè Passio est

*Alterâ
Dolor.*

Dolor. Definitur: *Ex bono; vel non obtento, vel amisso, sensus mali*: Frèquens, & velut proprius est, mortalis vitæ. Præcipuè, prima sui parte: & quatenus non est compos boni. Nec rejiciendus omninò vitandusquè: quin immò proficiuus salutarisquè sæpè: dum Patientiæ, Pœnitentiæ,

Modera- Resipiscentiæ causa est: prout ostendam, tionis af- tertiâ, quæ sequitur parte *τὸ μὲν πρῶτον εἶναι σ-
fectuum.*

P A R S

PARS CAPITIS TERTIA.

Ostenditur, qualis esse de beat Amor: & ex illo
 communes primùm regula, tum verò sin-
 gularum Commotionum E' utraque.

Ordina-
 tio.

EX Natura ac proprietate Amoris, quam
 superius deduxi ac comprobavi,
 consequitur necessariò: illum soli Deo de-
 beri. Etenim, præter Deum, nullum
 aliud bonum, natura rationalis se ma-
 jus perfectiusquè habet; in quo con-
 quiescat: Nec uniri valet; nisi ei, qui so-
 lus, & potest, & vult, infinitâ quadam
 ratione. Nec denique transmutari, quam
 in causam finemquè. Alia præter Deum,
 infra illam sunt: Ergo non ejus bona. Si
 autem non bona, ergo non amanda. Ne-
 què uniri possunt; quia redamare neque-
 unt. Nequè multò minùs in se transmu-
 tare: quia esse, quod Amor quodammo-
 do transfert; nec recipiunt: nec refun-
 dunt. His de causis, Deum tantùm, natu-
 ræ rationali, convenit, & expedit amare.
 Quod si petas; quo modo? Dicam, suo
 loco luculenter: nunc hoc solùm: Sine
 modo. Nec enim definiri potest, ratio
 Amoris, erga illud, quod est infinitum.

Amor soli
 Deo debe-
 tur.

Quia bo-
 no.

Cui uniri

Immò &
 in illud
 possumas
 mutari.

Atque hinc patet: Commotionum omni-
 um, causam magis considerandam, quam

Commoti-
 onum pri-
 ma

mo-

regula: ut causam potius, quam modum, spectent. & prius quales sint; quam quantæ, expendendum. Nam si, circa unum, verum, bonum occupentur; plerumque mensura earum, quò major, melior est. Si ad malum vergunt; etiam moderatæ, malæ sunt. Itaque prima hæc regula communis, in regendis illis erit: ut accuratè inspicias, unde sint: & quò tendant. Si à bono, & in bonum; facili eas freno reges: atque temperabis.

Altera ut principio cohibeantur. Altera Regula: ut ipsa initia earum moderere: & morâ aliquâ interpositâ, retineas, cohibeasquè: antequam impetum sumant. Habent enim, uti observatum rectè est: gradus suos, quibus crescunt. Etenim primum, visum seu *phantasia* objicitur: tum sequitur *διανόσις*, id est *cognitio*: eaque recta; vel erronea, boni, malivè. Mox *ὄρεξις, ἢ ἐκκλισις*, id est *appetitus; vel aversatio*. Postremò *ορμη*: vehemens jam, incitata, & *cum impetu affectio*. Ergo circa ipsum initium, hæreas paulisper: & propositum ordina: atque constitue: & ex illo Commotionis modum.

Particularia præcepta Desiderii. Ex his verò communibus, particularia præcepta facilè peti possunt. Atque imprimis, inter *affectus, Desiderii*: Cuius unica totaque Regula est, finis humani notitia. Eum omnes censuerunt beatitudinem: sed in quo illa consistat; dissenserunt: idque

quæ ignorantiâ Naturæ humanæ. Nam, *In agni-*
 qui illam interire, eoquæ post obitum lo- *tione finis*
 co, quo non nata jacent, putavere; quid *nostri.*
 miri est, si in rebus aut actionibus hujus
 vitæ, assignarunt felicitatem? Atqui ea *Qui non*
 non est in hac vita. Non, inquam, in re- *est in hac*
 bus, quæ ad corpus fortunamquæ perti- *vita.*
 nent. Nam cuncta hæc, mutabilia, incer- *Non est in*
 ta: aliena: denique, malis etiam, id est *rebus, ex-*
 infelicibus, communia. Non item, in *ternis.*
 actionibus ipsis: id est, (ut olim, qui *Non in*
 paulò altiùs philosophabantur docuêre;) *virtute*
 virtute: nam nihil agit, hoc tantùm, ut *propriè.*
 agat: & ipsa ex virtute actio, finem sco-
 pumquæ habet, se potiozem: qui merces
 ejus vera. Illa verò, post hanc mortalem,
 in æternâ & immutabili vitâ nos demum
 manet: tunc eâ fruemur, Deo, id est *Sed in*
 omni bono, se ultrò impertiente: & de- *Deo.*
 siderium, mirâ ignotâquæ prorsus ratio-
 ne, adimplente. Itaque ad hanc finis ul-
 timi regulam, atque normam, aptari de-
 bet desiderium omne: Et, cum tota vis
 ejus & operatio sit, velle bonum & appe-
 tere, id; quod summum appetendorum
 vocatur; id est *Deus*; *appeti verè & pro-*
priè, & proter se debet: reliqua propter ip-
sum: & quatenus fini consequendo fer-
viunt. Alter verò Affectus, qui est Fuga, Fuga
 præceptis aliis non eget; quàm, quæ con- *præceptis.*
 traria omnia desiderio sunt. Id est, ut toto

C ani-

animo fugiat malum, quod Deo adversatur. Non defugiat verò nimiùm, nec abhorreat, quæ non sunt verè mala.

Ad Perturbationes venienti, se offert primùm, *Ira*. Hæc si debitè oriatur; id est, si pugnat; aut resistit, *contra ea, que impercepta. diunt unum, verum, bonum*, quamvis in *Causa* justa; tamen initio cohibenda est, *ut in causa etiam unius veri boni nõ exastuet. Et certa sit victoria.* ne effervescat: excandescat: & in flammam, quæ brevis est, abeat: sed *in robore potius constantiaquè immutabilis propositi, consistat.* Secura victoriæ; si nec cedat loco: nec cesset oppugnare. Bonum enim verum, quid impedit? Tribulatio? angustia? persecutio? gladius? an mors denique? Certus sis, omnibus istis te superiorem fore: & aut fugabis cuncta aut vinces; sustinendo. *Si autem oriatur Ira, propulsando, quæ non sunt Propriè bona, sed In adia-phoris, etsi teneatur officio.* *commoda, tantùm vitæ huius;* Tum & si jus habet, teneturvè officio, tueri quidpiam, aut repetere; tamen probè expendat: sitnè tanti quod impeditur: aut eripitur: ut pugnam certamenquè mereatur: *Tamen si bi temperet.* taxabitquè exinde sui modum. Deinde moderationem adhibebit: ne nimis commoveatur: ne in furorem ac temeritatem dicto aut facto, prorumpat. Sed potius firmiter statuet: in causâ bona, magno animo conari: aut resistere: & si non succedat; æquanimiter tolerare. *Victoria enim*

enim in adiaphoris istis, incerta & dubia est. Unde in utramque paratum esse debet, iræ temperamentum. Si vinceris; ne ringaris: ne iram frustratam, in te contorqueas: non te, non Deum incuses. Quin immò, vel Conscientiâ quamvis *Victa non infelicis, impleti tamen officii; te solère: ringatur,* vel mederi studeas: vel denique documentum in futurum cape. Si vicisti; ne vindictam sumas: id est ne dolore adversantis fruaris. Falsò enim Aristoteles definit iram, *ἔρεξις ἀτιλυπήσεως*, id est cupiditatem refundendi doloris: cùm id, non Natura, sed vitium iræ sit. Dolore enim alieno pasci quod bonum? quæ utilitas? Atqui nihil est à Natura; (ira autem est:) *Victrix non saviat.* cujus non constet ratio boni. Meritò itaque vindictam ab irâ legitimâ amoveo: *Nam vindicta ejus vitium, & savities.* uti & sevitiem & crudelitatem: quæ ultionis filia est. Atrox malum: & quo rabiem ferarum vincimus. Nam illæ, brevi impetu sæviunt: hominis crudelitas lenta sæpè: meditata: & se pascens ac oblectans, dum, (ut ille dixit,) hominem homini perdere libet. Hoc verò demum est, quo potissimum *ira malè audit.* Cùm tamen non nisi dum vitiosa: & in noxam abit; ejus causa sit. Alioqui innoxia. *Bellatrix illa innoxia alio-* *sa custos: excitatæ mentis vigor: denique qui.* Spiritus, ad magna incitans: & ardua au-
 C 2 dere,

dere, aggredi, & perficere juvans. Et hæc ad regendam Iram sufficiant.

Metum Succedit ei opposita Perturbatio; *Me-*
ut mode- *tus*: qui si oritur ob ea; quæ vulgò mala
vere. putantur, hæc ne nimium nos exterreant,
verâ facie noscenda sunt. *Paupertas* nempe,

Facit ve- *Dolor*, seu exitus ejus *Mors*: & deni-
ra eorum que *Ignominia*. Facilè enim patebit, cun-
agnitio, cta hæc stultè omninò timeri. *Paupertas*
que vul- enim Nobis congenita & propria, per
gò & fal- quam nemo tam egens vivit, prout nasci-
sò mala. tur moriturquè. Non est ergo mala, sed
quæ in ortu nostro, exituquè, docet; hominem sibi quoad externa posse sufficere.

Dolor, si tolerari potest; parvus: si non; brevis. Eumquè mors consequitur: id est, quies: id est, veræ vitæ initium. Igitur mala non est, nisi malis. Infamia, si ob flagitium, venit; justa; Et culpa tantum, quæ illam promeruit, mala. Sin immeritò; contemnenda: uti enim honor, ita & illa, est extra nos: alieni arbitrii: & verè, *ἐκ ἐφ' ἑμῶν*. Non est verò

Non in malum meum, quod non est mecum. Si
nostra verò hæc, quæ maximè timentur, ma-
potestate la non sunt; quorsum timebuntur? Detrahenda omninò illis persona, & larva, quâ terrent: Et fatebimur; majus malum esse timere; quàm fit illud ipsum, quod timetur. Victo autem timore ejusmodi, implebis officii finem: & *circumspectio erit multa:*

multa: nulla trepidatio. Timor autem veri mali, id est peccati, evitatio ejus esse debet: ^{Timor Peccati.} nec tam pavere decet illud, quàm abhor-
rere. At restat ille, timor Domini sanctus: & qui facit sanctos. Non ille tantùm, qui ^{Timor Dei.} à terrore, Judicis malos punituri, oritur; (quanquam & iste proficiuus: quo configi petit Psaltes; ut à judiciis Dei timeat: horrendum enim est, incidere in manus Dei viventis:) sed multò magis ille, qui pars est venerationis, Summæ illius majestatis, potestatisquè, & qui Nos humiliet sub potenti manu ejus. Adfit itaque: non tamen ille servilis; qui meticulosam, pavidam, anxie turbatam, & ad superstitionem factam conscientiam reddit.

Sequitur ratio Spei: Quæ ut recta sit, ^{Spem ut contineas} ad idem uti Ira examen, revocanda est. ^{causam ejus expende.} Nempe causam primùm, deinde modum ejus, oportet expendere: Si fertur in verè bonum, id est Deum, non confundit. ^{In bono vero non confundit.} Freta quippe auxilio ejus; qui cùm se unum appetere jussit, vires addat, capaces sui, necesse est: sine quibus, non potest obtineri. Ideoque non dubia possibilitate nixa, firma & tandem rata sit oportet. Nec nimia erit: si cum Dei ope operetur: agatvè gnaviter: & in agendo imploret auxilium. Hæc est *Spes veri boni*: quam ^{Hac Theologicam} Theologicam vocant Virtutem Scholæ: ^{vocant.} Cùm nobis qui non ex Lyçæo, aut Por-

Theolo-
gicè cen-
seri

Spes circa
externa
fallax.

Itaque
non ei in-
dulgen-
dum.

Parado-
xè loque
bantur.

* Magis
velis quæ
eveni-
unt.

Voluntati
divinæ ac
quiescen-
dum.

ticu, sed ex Christi disciplina sapimus, non modo hîc, sed & omnis animi motus, omnisque virtus debeat *θεολογίζεσθαι*: id est ad Deum referri: ac velut consecrari. In summo enim semper repræsentare, ac proponere, decet, rationem affectuum virtutumquè: ut exinde tantò faciliùs fluant, ac deriventur minorum officiorum præcepta. Hæc spes inquam veri boni. Rerum humanarum autem fallax omninò est: ideoquè cautè admittenda: ne nimis incitet, provehatque. Nam ventus hic, ni vela contrahas, abripit à recto cursu: & naufragii causa est. Necessaria ergo, quæ illum temperet, modestia voti. Quam suadet primùm, exigua pars ævi, quam hic vivimus: Et, vitæ summa brevis, spes nos vetat, inchoare longas. Deinde suadet Tranquillitas, quæ haberi non potest, si in rebus his multum spei indulgeas. Nam eorum successu, necesse est, ut sæpè frustreris. Unde perturbatio & inquietudo. Itaque si vis consequi (quod olim Stoici *παραδοξέλεγον*) ut tibi nihil unquam insperatum, nec præter votum eveniat: Moderare Spem: Et freno rationis contine. Et **μᾶλλον θέλεις τὸ γινόμενον*, seu potiùs, quod ex præcepto æternæ Sapientiæ, dicis quotidie; re ipsa præsta: ut nempe *velis voluntatem Dei*: Cum hoc tamen monito, ne ista (ut proprio artis ver-
bo-

bo utar) resignatio : ullatenus impediatur, diligentiam, debitæ, & quam officium postulat, actionis.

Ultima Perturbationum *Desperatio*. Desperatio in vero bono nulla fit. In adiaphoris rara. Vi-
tanda in vero bono, semper: in adiapho-
ris, quam diu potest: Potest verò facile, in adiaphoris rara.
ab animo Deo fidente. Et cur non fidat
ei, qui summè potest, scit, vult, & deni-
que promisit homini bonum? Hac basi
firmata providentia, & cura nostri, secu-
ros nos esse jubet: & vetat desperare.
Quod si verò, apertè pateat, nihil spei re-
liquum; tum *se fatopermittat*: & nec irri-
tè repugnet: *nec velit malus pati; pati, quod liceat bono.* Deposita nempe Spes,
quietum ultra, sed post expletum offici-
um, reddat. Et postquam quæ debuit,
fecit; expectet: excipiatquè, quæ jubea-
tur. Ut verò non decet ejulare; detestari;
se aliosque imprecationibus devovere;
ita Spe abiecta, consciscere sibi mortem,
nefas. Haçtenus de Perturbationibus.

Passionum verò regendarum præcep-
ta; *Gaudium* imprimis requirit. Et requi-
rit, etiamsi ex impertito vero bono pro-
veniat. Suavitate enim sua allicit, & avi-
dos sui facit. Haustum verò largiùs, obest:
officitquè. Degustata enim dulcedine
fruitionis, dum se compotem boni homo
putat; ex natura gaudii quiescit: id est: in
quærendo amplius bono subsistit. In hoc
studio

Nec sit causa exitii.

Gaudium etiam in vero bono, modis teneat.

Ne exinde studiū boni tepescat.

Hoc enim saepe fit.

studio autem, dum hîc vivitur, *non progredi
semper; nec proficere; retrocedere, ac defi-
cere est.* Ex defectu autem, delictum &
corruptio. Oritur enim, in animo ante

Fruitio, tempus gaudente, diffusio sui: *complacentia:*
vitadebe- *inconsulta securitas: incuria:* & denique *lap-*
tur qua *sus.* Itaque plena illa fruitionis dulcedo, dif-
nos ma- ferri debet, in illud tempus, cùm (quod
net. Deus faxit) unicuiquè nostrum dicetur:

Gaudium intra in gaudium Domini tui: & ; gaudi-
Stoicum um tuum nemo tollet à te. Nec imponat
futile. illud Sapientis gaudium: quod hîc intra
nos nasci, ex Nobis oriri, nostræ spontis,
ac continuum esse, Stoici nugabantur: Et
quod stultè definivit Seneca: Elationem
animi, (hæc vitiosa semper) suis bonis
viribusquè, (hæ profectò nullæ) fidentis:

A rebus
externis
falsum.

quantò sapientiùs dixisset diffidentis?
Quod si verò hîc, ne internum istud qui-
dè, & ab animo gaudium, continuum
esse potest, quantò minus erit adventiti-
um illud, & ab externis rebus ortum?
Certè esse nequit. Primùm, quia nixum

Quia non
ex bono.

incertis & mutabilibus bonis: deinde, quia
nec bonis. Quid enim ista ad animum?
immò si probè examines, contra animum
sunt: ejus vincla & compedes: & ad ma-
lum illicia. Itaque ex illis, non prodit,
nisi inanis lætitiæ exultatio: effusa & bre-
vis: Vitanda sapienti. Quæ Ciceroni est,
voluptas immoderata animi, sine ratione

Vitan-
dum
itaque.

gesti-

gestiens, opinione præsentis boni. Jure ergo, risum reputes errorem: & gaudio fallaci, dum hîc vivis, dic, quid imponis, quid illudis, quid decipis? Præterit figura huius mundi. Ibi fixa sint corda nostra, ubi vera sunt gaudia.

Dolor, & vix admittit temperamentum: *Dolor non omnis fugiendus.*
 & non adeo requirit: prout docûere, qui *Bonus est pœnitentia.*
 in hac vita, apatheiam nescio quam, somniantur. Primò enim, si in verè malum, *pœnitentia.*
 id est in peccatum, incidisti; dolere, ac tristari, bonum. Hæc enim, (inquit Apostolus,) secundùm Deum tristitia, pœnitentiam, in salutem stabilem operatur. Deinde, si dolor sit, in pœnam culpæ; *Et pœna.*
 bonus itidem: & hic potiùs, dum minor, & non ex merito dependitur; expetendus. Sed præter has causas pœnitentiæ, & pœnæ, proprium vitæ huius est, dolere. Quippe extra Patriam sumus: quippe in *Vitamor-*
 labore, impetimur à Dæmone: impedi- *tali pro-*
 mur à carne: & mundo: quippe exerce- *prius.*
 mur variè: ut mereamur. Statuit autem Deus, testandæ bonitatis suæ, gloriam: quam olim paravit: non donum tantùm esse; sed etiam mercedem. Et mirâ benig- nitate, velut debere Nobis quidpiam, voluit. Hæc verò, quamtulacunque (fas fit dicere) obligatio, doloris tolerantia, quam gratia confert, ut plurimum comparatur. Meritò igitur, sancta *ἀσκήτρια* illa, *contem-*
 C 5 alter- *platrix.*

alterutrum, aut mori, aut pati peroptabat. Atque ideo, dolor ex his, quas dixi, causis ortus; bonus: adeo non vitandus, fugiendusquè. At ille, qui ob mala externa provenit, coërceri debet. Dolemus autem ejusmodi malis: aut propriis, aut alienis: (quanquam profectò & his quoque privato respectu.) In malis alienis, miseratio est: quam rejecere Stoici: velut vitium (inquit Lipsius:) pusilli animi, collabentis alieno malo: vel, ut Cicero; ægritudinem animi, ex alterius rebus adversis. At non rejicit Christi Schola: quæ rigorem omnem aspernatur: mansuetamquè ac teneram requirit pietatem. Hæc verò, si proximo opitulari aliter nequit; saltem condolet: & compatitur: cum modo tamen. Et ad testimonium tantum, pronæ in auxilium, & beneficentiam, mentis. In malis autem propriis; cum molles sint mortalium animi; firmandi tantò magis, ne eos nimium frangat, abjiciatquè dolor. Remedia roboris parandi, & constantiæ erunt. Primum: cogitare mutationes necessarias esse. Idque à rebus ipsis: quas indies experimur, suapte corrumpi: & interire. Nempe, hæc est lex mundi; ut quædam in illo desinant; quo alia oriantur. Et nasci in illo vocatur, incipere esse aliud, quàm quod fuit ante. Porrò, si producerentur semper nova, seu natu-

Ob externa coërcendus. In malis alienis commiseratio est.

Ejus modus & ratio. Doloris proprii.

Remedium primum: mutationis necessitas.

naturâ, seu Arte, & nihil periret; non caperet orbis molem rerum. His verò de causis, si necessaria mutatio; necessaria erunt, & quæ ad illam ducunt. Velut, si homines decedere, & mori, opus; Opus erit eorum, quæ morti famulantur: nempe morbis: peste: bello: tyrannide.

Si verò hæc necessaria; ergo ferenda: id- *Ideo non*
què libenter. Nam necessitatis non aliud *agere fe-*
effugium est; quàm velle, quod ipsa co- *renda.*

git. Alterum doloris remedium; cogita- *Alterum:*
re: hæc quæ vocantur vulgè mala, reve- *falsò quæ-*
ra non esse: idquè à ratione, quam strict- *dam mala*
im, dum metum coërcui, dixi. Tertium: *vocari.*

non modò non esse mala; sed etiam sæpè *Tertium:*
bona: & utilia. Et bona, primùm origine: *bona esse*
nempe à Deo: Bona etiam fine: nempe *Autore*
exercendi, castigandi, puniendi. *Deo, Et*
fine.

enim ista, malorum externorum, seu cala-
mitatum immissio, aut Bonos exercet: aut *Exercen-*
lapsos castigat: aut improbos punit. Exerci- *di,*

tium bonorum, necessarium: primò, ut per illud, firmetur eorum animus. Nam, quemadmodum, si Nautam te esse velis; per tempestates doceâre; si Militem, per pericula; ita si verè virum; per afflictiones. Non enim alia, ad robur via. Necessarium deinde, ad experimentum. Ut nempe, quantum profeceris; periculum facias. Postremò, necessarium ad exemplum: ut tuâ tolerantia, aliis præeas.

Castigan- Castigatio etiam bona. Et juvat; seu sit
di. flagelli loco; cùm peccavimus: seu freni;
 ne peccemus. Pæna denique bona: quæ
 tollit, quod castigatio non correxit. De-
 cet verò justum Deum: expedit generi
Puniendi. humano: cujus Societas stare nequit, ma-
 litiâ impunitâ. His fere rationibus, pul-
Philoso- chrè equidem, sed φιλοσοφικῶς fatis, Lipsi-
phicè. us, dolorem non tam cohibuit, quàm
 sustulit. Cohibendus autem, temperan-
Non prer- dusquè tantùm est. Impatibiles enim nos
sus dolori esse; nec est Conditionis Mortalium: nec
contrani- Divinæ voluntatis. Et, qui sensum malo-
zendum. rum, non fatentur; mente obduratâ, &
 pervicaci, velut in certamen, provocant
 Deum: qui solâ, sed mansutâ, domitâ pa-
 tientiam vincitur; i. e. placatur. Et provocant
Frustra tamen frustra; Nam scit ille, telum hoc
enim, mærorum, ita torquere; ut quidquid fa-
cum sit à cias; tangi illo, indequè pati, ac dolere,
Deo. sit necesse. Animum enim ipsum, & pe-
 tit: & ferit: cuius exultatio, cùm sit,
 prout dixi, infalubris; mæror sæpè pro-
 ficuus est. Beati ergo, qui lugent, & pa-
Ideoque tiuntur patienter. Non ut malefici; sed
sæpè pro- propter Deum. Hic character bonorum
ficuus est. In tentationem & dolorem ergo, si
 incideritis; beati: quia merces copiosa: &
 non sunt dignæ passiones huius temporis,
 ad futuram gloriam, quæ nos manet.

C A P U T I I I.

De ευαγγελία: seu exercitio Virtutum,
 tertia parte Probitatis.

Q Uemadmodum illa, quæ colore & succo medicata esse velis; primùm munda reddere; deinde, quò faciliùs humorem imbibant; variè præparare; postremò madefacere etiam, aut intingere oportet; Ita animus humanus, per *αἴνα*. Fugam *μαρτυρίαν*, purus, per *μετριοπάθειαν* aptus, vitiorū. tandem ut habitum acquirat; & velut succo affectuū cum imbibat virtutum; tingendus: aut moderationem, potiùs imbuendus est, salutaribus præceptis: è quibus prodibit hæc, quam tertiam partem Probitatis feci, *ευαγγελία*: seu exactum Virtutum exercitium. In-
 spiciemus ergo hoc capite officia ejus: & *Tripartita hujus divisio.* primùm dicam; *Quid sit virtus.* deinde, *Qualis esse debeat.* Tertiò, *Quomodo & unde insit* homini. Hæc verò singula, compendio. Et magis opinor ex naturâ rei, quam receptâ methodo, & præscripto Scholæ.

PARS CAPITIS PRIMA:

Quid sit Virtus, ostensum: ejusque & Unitas, & Partitio.

A Definitione ut incipiam; *Virtus, est perfecta in homine ratio, in habitum versa, actus ejus dirigens.* Ratio inquam per-

*Et explicatur***Rationale.***In quo consistat.**Ut efficiat Constantem.**Convenienter vivere: seu uniformi ratione.**Sapienter.*

perfecta, quæ à Deo illustrata, ac directâ, principium est ejus, quod homo quâ est rationalis, agit: idque per ἡγεμόνων illud, Stoicis nominatum, quod Seneca Principale, Cicero Principatum vertit: ist est, partem animæ præcipuam, in quâ λογισμὸς residet. Cujus est dominari, & imperare, omnibus Animæ facultatibus. Et *in memoriâ* quidem, *ratio hæc*, ut consummata fit; *vidtrix esse debet, mutabilitatis*: quâ non constat sibi homo: fines varios proponendo: *Ignorantiæ in Intellectu*, quâ à vero aberrat, & opinatur: *Prævitatis in voluntate*, quâ in malum labitur; appetitione: Effectrix verò τὸ ὁμολογίας, &, ut ita dicam, *uniformitatis*: τὸ γνώσεως, seu *veræ cognitionis*: denique τὸ ἀγαθωσύνης, id est *rectissimæ bonitatis*. Quæ tria, eum efficiunt, *Cogitatione, Verbo, Opere, Constantem: Sapientem: Sanctum*. Et primùm oportet ὁμολογεμενῶς ζῆν, quod summum bonum homini, quidam posuere. Id verò est, *semper unum velle*. Nec opus est exceptione uti: ut *bonum* nempe sit, quod velis: cùm non possit cuiquam semper idem placere nisi bonum. Itaque unum est necessarium: Sed quoniam non potest appeti unum, nisi *ejus* contingat notitia; & ignoti nulla sit cupido; Ideo, si vis eadem semper velle; vera etiam, seu cognita, oportet velis. Necessa-

Necessaria ergo erit & cognitio: unde Cogni-
quispiam dixit, γνώσιν τελειότητα εἶναι. Po-
stremò, appetere, & nosse non sufficit; perfecti-
nisi etiam apprehendas: id verò fit san-
ctitate. *Sanctum*

Ex triplici hac parte, mira prodit *ἑνωσις* Unitas
virtutis. Una enim est ratio recta: & , seu unio;
quæ in illa enumeravi tria; quia singula *ἑνὴ* una vir-
per se, id est in monade separata, existere *tus.*
nequeunt; quin contineant in se, duo re-
liqua; ideo ex illis, miro modo unita exi-
stet virtus: quam seu Sapientiam, seu
Prudentiam, nominare licet: normam
nempe & regulam, ejus habitus; qui na-
turæ humanæ, prout rationis incorruptæ
est, convenit. Hæc est velut fons, & ra-
dix, omnis bonæ actionis & Virtutis.

Quæ etsi origine una sit: distingui ta- *A triplici*
men trifariam; & potest, & solet: non in *tamen*
se tantum, prout ostendi: sed à Materiâ *Materia,*
etiam, & à rebus, quarum rectum usum *triplex.*
præcipit, ac exequitur: & quarum trip-
lex velut classis est. Partim enim corpus
spectant: vel ad usum vertendæ modera- *Circa Cor-*
tum, vel abjiciendæ omninò: circa quas *pus Tem-*
occupatur *Temperantia,* opposita nempe *perantia.*
Concupiscentiæ carnis: Partim, velut extra *Circa ex-*
nos sunt: possidendæ, vel alteri tribuen- *terna Ju-*
stitiæ: *stitia.* quas disponit, distribuit, ordinatquè
Fustitia: quæ concupiscentiæ oculorum con-
traria: Partim denique, ad Animum per-
tinent:

Circa animum occupatur Fortitudo. continent: vincendæ, regendæ ac continendæ: quibus debetur *Fortitudo: quæ vitæ superbiam*, prout ostendam, vincit: frenat: ac continet. Itaque tres istæ, ex triplici classe rerum, Cardinales, ut vocant Scholæ, virtutes erunt. (*Prudentiam si excipias; quæ communis, una, & Universalis:*) ad quas reliquæ, prout ostendam, referuntur. De quibus *Quid, & Quot* sint, dixisse hæc pauca sufficiat. Patescet verò id meliùs, in hoc qui sequitur Paragrapho.

PARS CAPITIS ALTERA.

Monstratur, Qualis esse debeat Virtus: & præmissa Prudentiæ uberiori notione; monitisquè ejus; singulæ, prout tribuæ sunt, explicantur.

Prudentia virtutes regit. **P**rudenciam, ex divisione Virtutum excerpti: ac separavi: velut universalem omnium Directricem: ideoquè non aliam illi assigno definitionem: quam quâ Virtutem definivi. *Est nempe illa, velut specimen quoddam, ac imago, divinæ illius Sipientiæ; quæ una, simplici, æternaque contemplatione, in omnibus verum vidit, novit, & per quam bene omnia fecit.* Hanc si homo sibi convenientem, & analogam haberet omnino veram regulam: ac normam omnis actionis: mensuramquè implendi

plendi officii. Sed difficilis & ardua, plures ob causas: nempe partim propter imbecillitatem animi humani: cuius iudicium, & primigenia labe infectum, & consuetudine corruptum: Partim propter res ipsas: quarum natura proprietatibus abditæ, copia prope infinita, circumstantiis singularibus variabilis.

Etsi verò in tanta difficultate; tamen habenda, & comparanda est. Unde autem? Facilis & (ut loquimur) adæquata responsio erit: à DEO: qui totus mens, & ratio, & intelligentia. Apud ipsum (ut Job inquit;) Sapiencia: & (ut Salomon;) Dominus possedit illam, antequam quidquam faceret. Unde non adventitiam, & à rerum cognitione haustam habet: sed omnium effectricem, atquè causam: ipsam verò à se ortam, in se permanentem, & purum actum, non *δυναμιν*, sed *ἐστίαν*. Solus autem cum habeat; solus etiam & conferre potest: uti & naturæ Author: & gratiæ. In illâ, ingenium docile, & iudicium perspicax, largitur: in hac, auxilia illuminationis: Sed quia separatim agam, unde insit homini virtus, eamquè à prima causa derivabo: nunc è secundis & proximis; pono primùm, *Doctrinam*. Etenim illa nihil aliud est; quàm *benè intellectarum rerum, in memoria conditorium quoddam*: quo cum volumus, depromimus, quæ usui

*Cur sit
difficilis*

*Habenda
tamen
primùm
à Deo.*

*Poten-
tiam.
essentiã.*

*A quo do-
tes natu-
ra & gra-
tiæ.*

*Habenda
à doctrina*

usui esse possunt, *ad similia ex similibus* dijudicanda. Unde, qui non modo plura, sed quod multò majus est, benè cognita recondidit; faciliùs patet, habebitquè ad manum: quibus utatur. Nisi quod à Doctrina sola, generalia tantùm præcepta petantur: quæ nisi exactum iudicium particularibus aptet; sæpiùs error subrepet: nasceturquè superba ac pertinax opinio. Unde necesse est; ut *usus* quoquè accedat, alter velut *Prudentiæ parens*: & qui, Doctrinæ, ut ita dicam, promus condus est: experimento docens, aut monstrans potiùs singularia: circa quæ Prudentia præcipuè occupatur: Hæc verò tria; Nempe, Dei munere *natura apta, doctrina seria, & usus* denique si adsint; & in unum convenient; tum demum firmam certamquè *Prudentiam* facient.

Ejus energia.
In contemplatione.
Actione.
Facto.

Cujus vis & energia cernitur, partim cùm *contemplatur*: partim cùm *agit*: partim cùm *facit*. Contemplatio, est visio quædam, seu *intuitus veri*: isquè non illus, deceptusquè. Actio est, ex ista notione *dictamen animi, quomodo se gerat, implendo* quod naturâ tenetur. Factum seu *efficientia*, ejusdem animi velut externum opus, quod, in quovis negotio benè peracto, cernitur.

Duo prima ad *Sapientiam* spectant: Hoc
po-

postremum propriè *Prudentiam* esse vo-
lunt. Quod: quia ad officia quæ ducimus,
magis pertinere videtur, ideò paulo dili-
gentiùs explicandum est. Primùm igitur *Hujus*
quod *Prudentia* facit, est, *Consultatio*: *postremi*
quæ *quid agendum omittendumvè sit*; quæ- *prima*
rit: & variè indagat. Cui propria *sollertia* *sultatio.*
seu sagacitas: ea enim modum & media
adinvenire studet, vel expediendi negotii,
vel omittendi. Altera pars est, *Sententia*: *Alteri*
quæ directo quodam iudicii dictamine, *Sententia.*
quod consultatio quæfiverat, & sollerter
adinvenerat, *decernit*: & rationibus appa-
rentibus rejectis, *unum certumque quid sta-*
tuit. Illi annexa *providentia*, & *considera-*
tio eventus secuturi. Etsi enim iste incer-
tus; attamen exacta prudentia, ut pluri-
mum illum conjicit: & assequitur. Un-
de non malè illam, *Divinationem* vocat
quispiam: Certiorem utique ex causis,
quàm ex astris. Tertia pars est *Executio*: *Tertia*
quæ id, quod consultum constitutumquè *executio.*
est, effectum reddit. Huic propria *cir-*
cumspectio: quæ circumstantias negotii vi-
det: & aut cavet, & evitat impedimenta:
aut subita casuum, quà potest emendat.
Hæc de Prudentia abstractè, & generaliter.

Cæterùm, præcipuum, potissimum- *Munus*
què quod ab illa ducitur, officium est: *præcipuū*
certum *vite statum eligere*. Cujus etsi *prudentis,*
varia sit fors, atque conditio: tamen ad *vite genus*
eligere. *eligere.*
tria

*Quod
triplex.*

tria summa genera, non incommodè referri solet. Primum est: *quietum*, & à negotiis subductum: *Actuosum* alterum: Tertium, *mixtum*: & ex utroque temperatum. De singulis dictamina quædam prudentiæ, non abs re erit subjungere.

*Quietum
sine desi-
dia.*

In primo igitur vivendi genere, *vitan-
da est improba Syren, desidia*: quæ invisa primùm; ut ille ait; postremò amatur: Prono in eam ingenio humano; dum sæpè *amore quietis, torpet*. Exercendum itaque est, etiam in otio: ubi occupatio esse solet, cognitionis, & doctrinæ. In ea verò cavendum: ne nimiam curam in res minutas, subtiles, non necessarias, vanas denique impendamus. Talibus enim abduci, contra officium est: & ineptiis istis, animum ad majora natum,

*Literas
tractat
serias.**Cum mo-
do.*

detinere; indignum. Philologia igitur, & *literæ*, quas liberales vocant, *cum modo habendæ* sunt. *Nimia enim horum consecratio, ut plurimum molestos, verbosos, intempestivos, sibi placentes, id est imprudentes*

Et sine.

facit. Immo etiam *habendæ certo sine*: & omnis ejusmodi opera, in rerum utilium studio, & usu vitæ, collocanda. Quamvis, & mira abditaquè naturæ scrutari; ne tanta Dei opera sine teste sint; & ut

*Magis
verò stu-
dium Sa-
pientis.*

Authoris admiratio juxta, ac veneratio, mentibus nostris imprimatur; laudabile. Sed in hoc vitæ genere, præstantissimum, longe-

longequè pulcherrimum est studium, veræ
Sapientiæ, quæ finem hominis quærit:
videt: ad illum vera media eligit: adim-
pletque: latentem veritatem eruit: *opi-
nionem & opinionem omnem tollit*: & de-
nique animum purum ac insontem Deo
dedit, consecratquè. Et præterea, ut alii
idem faciant; sæpè salutaribus scriptis
monet. Hoc est profectò, eximium in
otio negotium: hoc est consummatissimæ
actionis officium. Hoc est denique quod
Dominus porrò unum dixit esse necessa-
rium. Quod homo, primâ sui origine,
purus nempe & innocens, solum unicum-
què curasset: quod nunc dum gratia frui-
tur, solum implere studet: & quod olim
in gloria plenè & continuò exercebit: at-
que hoc unum perpetuò aget. Id verò, *A Deo*
dum hîc vivimus, ut exactè fiat: & ne *illustratè*
mens illusa vegetur; alliganda Deo est:
& insistendum pressè illis, per quæ se
Deus nobis aperuit. Sed hoc in libro ter-
tio, qui de Pietate, id est vera ac unica
Sapientia, uberiùs dicitur.

Sequitur *genus vitæ* alterum: nempe
Actuosum: quod propriè negotio, ope-
rà, labore, constat: & quod adminiculo *Alterum*
corporis, & rerum externarum impletur. *vita ge-
nus A-
ctuosum.*
Hoc, eò præstantius est, quò magis ab
animo ortum sumit: & ad illum refertur:
eò verò vilius, quò corpus magis, & ex-
ter-

Laudabi-
liter Rei-
publ. im-
penditur.

terna spectat. Inter actiones, quæ mul-
tum trahunt ab animo, eminent illæ quæ
Reipub., & Civitati, bono Communitatis
Societatisque impenduntur: sive pace, sive
bello. Tales, splendidæ profectò, magna-
nimæ, & quæ dotibus ingenii judicii que
velut animantur: ostenduntque, non
nobis nos tantùm natos esse: ortusquè
nostri patriam, & quæ hoc vinculo con-
tinentur participes esse debere. Proficua
verò etiam, maximè Societati, huma-
næ: si præsertim exactè, *ambitione &*
Avaritia procul, impleantur: Bonumquè

Vita ne-
cessitati-
bus ser-
vit.

iis, & salus patriæ, suprema lex sit. Illæ
autem Actiones, quæ necessitatibus vitæ
præsentis consulunt, iisque parandis ac-
quirendisque impenduntur; aut ad *Agri-
culturam*, aut ad *Mercaturam*, aut ad *Opi-
ficia* referri solent. Agricultura, duarum,

In Agri-
cultura:
quæ inge-
nua.

Merca-
tura: non
semper
vilis.

quæ sequuntur, optima: uberrima: quip-
pe, ingenua: innocens: & quæ non alia
est magis libera: & vitio carens: ritusquè
meliùs vita quæ prisca colat. Mercatura,
si copiosa; & ampla; non illaudata. Nam
commercio gentes sociat: & subvenit
communibus commodis: efficitque, ut
quod uspiam est, apud nos natum esse vi-
deatur. Si tenuis, & *propolarum*; indigna
honesto viro: nihil enim proficit, (ut in-
quit Cicero loco hoc, quem totum ex illo
haurio) nisi admodum mentiatur. Opi-
ficia

ficia denique, si multum habeant ingenii *Opificiū*
& utilitatis, in publicum; non indigna. *haud di-*
In vili autem & abjecta re, occupata, uti *gnum.*
& operæ, quibus exigua merces est aucto-
rumentum servitutis, aliique illiberales
questus, nihil profectò possunt habere
ingenui.

Tertium *vita genus*, è duobus primis *Tertium*
compositum, perfectissimum existimo: na- *vita ge-*
turæque nostræ maximè conveniens. Ad *nus ex is-*
utrumque enim nati sumus: *Cognitioni re-*
rum, & actioni. Unde conjungendo u- *troque*
trumque; sequetur status, erga se, ho- *mixtum.*
mines, Deumque, eximii prorsus meriti.
Exercitium enim virtutum, Charitatis, *Lauda-*
Pietatisque officia, tum demum optimè *tissimum.*
exequemur; cum Animum verâ Cogni-
tione imbutum, ad Actionem & negotia
conferemus: & pulcherrimo tempera-
mento, vitam ita partiemur; ut eam no-
bis aliisque, & denique Deo impendamus.

His verò ita positis, constitutisque, ad- *Monita*
denda adhuc sunt quædam monita: cui- *quædam*
que (ex jam dictis) conditioni vitæ, ad- *adduntur.*
modum necessaria: & unice servanda.

Atque in primis, in quocunque genere *Noscendū*
Actionis, expendere diligenter oportet, *suum cui-*
naturam ingeniumque proprium: & vi- *que inge-*
dere; quid quisque habeat sui: nec expe- *niū.*
riri temere, sine erroris certè evidenti
periculo: quàm se deceant aliena. Id enim
pro-

Aliena non se- Etanda. profectò maximè quemque decet; quod est cuique suum maximè. Ideoque non tam præstantiora, quàm viribus nostris potiùs convenientia, sectanda sunt. Et cavendum, ne scænici plus, quàm nos, habere videantur prudentiæ: Illi enim, non illustriores, primasquè, sed sibi accommodatissimas personas assumunt. *Exemplo persona in scena.* Pudendum verò esset, ut; quod Hystrio videat in scæna, id prudens ignoret in vita. Peccatur autem neglectu hujus moniti sæpissime. Alii enim par negotiis ingenium, diffidentia sui, & experimenti detrectatione, otio sepeliunt. Alii sese per ambitum immiscent negotio, cui undique impares sunt. Alii parum idoneam verecundiam, rebus adferunt civilibus. Aliorum contumacia, non facit ad aulam. Ita dum quisque horum confectatur, quæ ei non conveniunt; in multa sibi adversa incidat, necesse est.

In negotio quod necessitas imposuit. Quod si, aliquando, necessitas ad ea nos detruserit; quæ nostri non sunt ingenii; tum adhibenda erit exacta diligentia: ut talium peritos inquiramus: agnoscamus: eorum consilio utamur: & monitis cum judicio obtemperemus: Alioqui erroribus innumeris se induere necesse erit. *Utendum peritorum consilio.* Nam in negotiis, qui nec sibi consulere, nec bene monenti parere scit; ille profectò extremi censendus est ingenii.

Addendum verò etiam: ut in constitu-

to

to semel vitæ genere, constanter manea- *Servanda*
 mus: & quam nobis fortem, seu ratio *propositi*
 dederit; seu fors objecerit; illâ contenti *constantia.*
 vivamus. Nec imitemur eorum levitatem;
 qui assidua mutatione propositi, præsen-
 tia fastidiunt; inexperta appetunt: lau-
 dant jam relicta. Qui votis, & omni vita,
 pendunt semper: quorum animus: naturâ *Et animi*
 inquietus: parum in se solatorum habens: *tranquil-*
litas.
 se sibi relictum ægrè fert: tædiumquè for-
 tis suæ, & tristem vix sustinet patientiam.
 Huic verò contrarium: *tranquillum*, nem-
 pe, *placidum*, *semper æqualem*, se conten-
 tum, *statum animi* quem Græci *εὐθυμία* Animi
 vocant: retinere ac tueri pulcherrimum *tranquil-*
liratem.
 optimumquè.

Ultimum monitum est, *in ordine*, de- *Et in A-*
 coro, & *Convenientia Actionis*: quod Græ- *ctione o-*
 cis τὸ πρέπον, dicitur. Nempe in *moribus*, *rum.*
sermone, *vultu*, *habitu*, *incessu*, *gestu* omni *Deco-*
corporis, *decens* ac *venustum* nescio quid: *rum.*
 deinde *lentum*, *grave*, *sedatum*, & denique
sine affectatione omni, & *nimia cura* *concin-*
num & *compositum*. Præceptis hoc vix in-
 cludi potest: Tempori etenim, personæ, *Quod non*
 loco, ita servit; ut laudis & vituperii ex- *præceptis.*
 inde causam sumat. Et *quod non opportu-*
num, *intempestivum*, *nec conveniens*, *id est*
alioqui bonum, *indecorum* tamen & *eneptum*.
 Ufu ergo ista discantur: exemplo: obser- *Sed usu*
 vatione. Haftenus Prudentia, prout in *discitur.*

D se,

se, explicata: nunc eandem, in tripartita
Divisione virtutis videamus.

De Temperantia.

Etimon **Q**uia corpore & animo constat homo;
Græcum hujusquè imperio, illius servitio uti-
Tempe- mur; ideo oritur prima virtutis pars, quæ
rantia, σωφροσύνη Græcè vocata, & ὡς σωζέσθαι ἢ ὑπό-
Velut νησιν ab Aristotele explicata, Latinè Tem-
servans perantia vocatur: definiturque prudens usus
pruden- eorum, quæ debentur carni: Id est: naturæ
tiam. ejus exigentiam temperans: & id quod
Ejus defi- delectabile censetur, non quærens in cor-
nitio. pore. Cujus exigentia, partim est natura-
Exigētia lis, & omnino necessaria: ut alimentum &
corporis tegumentum: Partim Naturalis: sed non
triplex. omnino necessaria: ut conjugium: Partim
Ejusquè nec omnino Naturalis, & penitus non neces-
ratio. saria: ut illecebræ ad sensus corporis ob-
lectandos. Primam, aio, Sapientem, id
est, virum bonum, admittere necessariò:
alteram voluntariè: tertiâ abstinere. In
omnibus verò quidquid corpori detrahet,
animo conferet. Docebit hoc Frugalitas,
Castitas, Abstinencia, seu quam, Græco
verbo ἐγκράτεια meliùs forsan voco.

Frugali- Frugalitas est in esu & potu modus: su-
tas in cibo stentationi corporis sufficiens: qui Gula op-
& potu. ponitur. Modus, inquam, in quantitate
Modus e- cibi potusquè: qui alat vires, reparatquè.
jus expri- In qualitate; qui salubri usu, & facilitate
mitur. para-

parabili, non verò sumptu tantum damnoque commendetur: In *lenta sumptione*, quæ avidam voracitatem cohibeat: In *regula denique*, quam institutum præscripsit: dum stata tempora jejunii assignavit. Cæterum, cum aliæ virtutes, animo tantum profint; hæc etiam robur sanitatemque corpori confert. Confert deinde menti: quæ ingluvie obtunditur, & hebescit. Sed præcipuè amplectenda: quia grata & accepta Deo: cujus regnum non est potus & esca. Sobriè ergo vivito, & frugi: & stude, in hac virtute proficere: quia quotidiani est exercitii: quia velut tyrocinium vitæ melioris; denique quia, in reminimè ardua: quam nisi vincis; quæ majora superare speres?

Qui & animo & corpori prodest.

Ideoque unice servandus.

Castitas contraria Libidini sequitur. Hæc si per continentiam nequit retineri; Naturâ & lege divina, velut regulam habebit *Matrimonium*. Meliùs enim est nubere, quam uri. Et vaga libido, non modò Dei præcepto vetatur, sed etiam ratione, & jure naturæ, conjugio illigatur, & adstringitur. Cum enim facultatis gignendi & generandi, finis sit generis propagatio; obtineri is aliter non potest, nisi, quod genitum est, educetur. Educatio verò, prolis præsertim humanæ, adeo alienæ opis egentis commoda esse non potest, nisi mutuâ operâ, parentis utriusque. Cum

Si nequit Castitas continens esse, Matrimonium incundit.

Quod est a natura. & inter bruta etiam, præcipuè quorum operosior educatio, ut volucrum, tam mas, quàm fœmina, fœtum curent. Si *Idquæ causâ e-ducandæ prolis.* autem taliter educanda est proles; ineunda est Conjugalis Societas: quam, uti dixi, naturalis ratio dicit, exigitquæ. *Strictius lege Divina constitutum.* Eam verò lex Divina, & præcipuè Evangelii, certo instituto circumscripsit, & strictiori præcepto devinxit. Dum, & unam tantum uxorem uni Viro concessit: & ab eâ separari, nisi morte vetuit. Nam divortia, justam ob causam facta, non tam dissolvunt Conjugale fœdus, quàm nullum contractum fuisse ostendunt. *Perfectior illo cœlibatus.* Etsi verò necessarium & magnum est, in Christo & Ecclesia, hoc Sacramentum; attamen *Virginitas illo major:* altior: magisque Deo Chara: quippe quæ à Carne remota, illam velut abdicat: & ideò faciliè in Spiritualem Naturam affurgit. Per quam homo purus, undique Deum, qui puritas est, faciliùs intra se habebit hospitantem.

Vitanda obscœnitas in verbis. Utrobiquè autem, tam in conjugio, quàm cœlibatu, *castitas*, primùm in *verbis* servanda: in quibus nullam inesse turpitudinem, falso Stoici docuere. Dicebant enim. Si esset obscœnitas, eam aut in re fore, aut in verbo. In re non esse: quia effertur alio etsi tecto nomine: Si autem turpis esset; ne alieno quidem: si

si non suo potiùs: quod itidem turpe esse non potest, cùm denotat rem, quæ est ostensa non turpis. Atqui non sic perit pudor, ut hoc nobis imponant. Nam etsi in rebus naturalibus, non est ea turpitude, quæ sui usum prohibeat; est tamen, quæ apertum fugiat: & occultari requirat. Unde faciem aperimus, sed velamus illa, quæ ipsa natura quantum commodè potuit abdidit. Si verò hæc tegere honestas jubet, cur verbis dum necessariò nominanda sunt, non tegantur? Abeat igitur hæc obscænitatis patrona Sophistice: nobis verecundia sit, quam Christiana conversatio requirit: obscænitatis ne nominetur quidem: honestè, velut in die, ambulemus: & loquamur: ut decet Sanctos.

*Rejetti
Stoici qui
aliter do-
cuere.*

Altera pars Castitatis, *in cogitatione*: Vitanda quam item puram & nullo phantasmate fædatam, casta & sancta lex Christi requirit, Ut nempe, nec admittas immunda, nec te illa meditando oblectes, & multò minus concupiscas. Præstabis verò facilè, si visum moderere: ab hoc enim potissimum immundæ cogitationis origo. Dic igitur cum Iobo: Pepigi pactum cum oculis meis: nempe ne videant (ut Psaltes inquit) vanitatem: & dictum utrumquè imple.

*vitanda
itidem in
cogitatio-
ne.*

Tertia pars Castitatis, *in factis*: non tantùm, ut Fornicationes, Stupra, Adul-
teria,

*Et demò
in Opere.*

teria, evites: & detestere: quæ, nemo est qui turpia non agnoscat: sed ut devites etiam, quæ illicia sunt eorum, nempe muliebrem familiaritatem, officia, lenocinia, lascivos, procacesquè mores; quibus fovetur impurus hic Amor. Quem ut vincas; defugias: *nam in aliis vitiis victoria causa, pugna est: in hoc, tantum fuga.*

In corporis cultu modus. *Abstinentiam, mollitiei adversam, voco, modum severiorem in cultu: comptu: & situ corporis. Cultus est in veste: quæ, sit necessaria: sine nimio sumptu: Commoda: sine inutili copia: Decora: sine futili & vana vanitate. Comptus in munditie: quæ ut illuviem sordidam, squalloremquè vitat; ita crebra nimis balnea, unguenta, calamistra non requirit. Situs est, aut in exercitio; aut in quiete. Illud advoco, & requiro: ut vegetum; agile, patiensquè laboris corpus reddat: Hanc admitto: & tolero: ut vires reficiat: Non verò somnolentiâ, cubatione, gestationequè molli enervet, duoquè vitet contraria: nempe, *Ubique nihil nimis molle.* *ne quid effeminatum aut molle, & ne quid durum agreste aut rusticum sit. Denique & universim, quidquid affluentiam nimis est exquisitum, delicatum, & Sybariticum, quidquid affectato fastidio nimis tenerum, id totum ἐνυπάρτνα aut moderatur, aut abstinerere jubet. Ut verè sit Temperantia, ex*
Stoi-*

Stoica definitione, ἐξ ἑστῆς ἀνῆλθῆς ἰδονῶν. Et Habitus ipsa potius vincat omnem corporis voluntatem, animumquē ejus fallacibus, & bilis à voluptate. falsis oblectamentis liberum, & vacuum: solidorum & olim immutabilium capacem reddat. Utrumque autem obtineri non potest, & qui hæc confectatur, illa amittet.

De Justitia.

Peractis transactisque iis, quæ ad corporis ut ita dicam moralem *οἰκονομίαν* spectant, cū in hac vita rerum externarum egentes naturā simus, præscribit præcipitque Justitia: quomodo in illarum usu *Justitia* verifari nos oporteat. Est enim illa, *ex prudentiæ dictamine desumptus Habitus: rebus quæ extra nos, rectè utendi:* ut nempe id, quod sub notione utilis venit, iusta administremus ratione. Id autem fit; dum nec nobis vindicamus, nec alteri tribuimus, plus aut minus, quàm tenemur. Porro *Quæ partim est potentia.* *bifariam considerari Justitia potest.* Nempe: vel ut sit aptitudo tantum, ac *Partim actu.* *firmiter apud se constituentis, legitimum usum proprii, ac alieni debitam cuique attributionem:* vel ut sit *Huc primæ aspectat.* *actus ipse hoc idem exercens.* Primâ notione, pertinet ad hunc tractatum, *Probitatis:* quâ se animus præparat, ac munit, ad præstandum, quidquid jus & æquum requiret: implendum.

*Altera
ad Charitatem.*

dumquè id totum; unde viri boni nominantur. Altera ad *Caritatem*, ubi, quid sit jus, suum cuiquè tribuens, accuratè expendetur. Itaque hîc priorem partem tractabimus. Constitutum mihi enim, quidque suo loco, sine tautologia ponere: contra quàm faciunt illi, qui hîc ad mentionem *Justitiæ*, totam *Jurisprudentiam* infarciunt.

*Utilitas
propria
non nimis
sectanda.*

Justitiæ autem istius, ut ita dicam, interioris, fons & origo est, regimen severum, adstrictumquè ejus affectus; quo in id, quod nobis prodesse videtur, nimis ferimur. Etsi enim ille, à natura ad conservationem sui, inditus cuiquè animanti; tamen ubi ratio homini accessit, docet illum & admonet: ne sua commoda plus æquo diligat: aut quærat: quin immò sæpè impendat, societatis, & ex illa orti officii causâ. Occupetur ergo primùm animus, in expugnando hoc affectu: qui hostis unicus *Justitiæ*: omnia sibi rapiens: & nulli reddere, quod suum est, permittens: statuatque non modò quidquam sibi arrogare, sed etiam propriis licitisquè commodis, societatis & officii causâ, detrabere. Quin immò, ut id exactiùs impleat; meminerit: quàm altum, & eximium, quàm liberum, & liberale, quàm denique ratione dignum sit; cuncta quæ infra animum, ex animo sprevisse. Affectu autem tali victo; concidet *Avaritia*:

*Quippe
hostis Justitiæ.*

*Expugnanda
ergo.*

*Et officio
impendenda.*

ritia: & orietur hoc fonte, rectus usus rerum: animo illis non irretito: quin immò, adeo firmo in verâ eorum, id est parvâ æstimatione; ut paratus sit, jacturam potiùs omnium pati, quàm vel latum unguem, ab eo, quod Justitia exigit declinare. *Hic virtutis habitus*, (qui uno nomine non effertur,) *oppositus est vitio frugationis*. Rarus verò & arduus: ut sunt Mortalium mentes, captæ concupiscentiâ opulentia: quam fulgor & commo-
Virtutis hic habitus oppositus frugationi avara.
 ditas ejus provocat. Adeo quidem, ut Divino etiam eloquio, magnum & mirabile fecisse dicatur, qui eam abjecerit. At tamen abjicienda est, idque iis rationibus quas attuli, inter remedia vitii huic virtuti oppositi.
Rarus & difficilis
Habendus tamen.

Altera ex eodem fonte virtus fluit, *Liberalitas: contraria parcitati*: interiori verò Justitiæ, propria & insita. Quid enim justius quàm subvenire, largiri, prodesse, id est, quod tibi velis fieri, facere alteri? Id verò præstabis, primùm si adsit (ut ita loquar) *Libentia*: quæ quidquid dat, libenter dat: bono animo, studio, judicio, ratione. Si verò dare nequit: vellet tamen: cuperetquè. Ita constabit *beneficentia*, & *benevolentia* vera. Deinde, si adsit *Gratuita*: quæ non feneretur beneficium: non captet: non requirat vicem: *largiatur gratis*: non mutuum, sed donum. Postre-

Benigna. mò si absit *Bonitas*, quæ adeo sit *diffusa sui*, ut beneficiat etiam illis; qui odere: & quâ potest, æmuletur Deum: qui beneficiis afficit ignaros: & ingratos: non petentes: abnuentes: immerentes: sed (quod sufficit ejus bonitati) miseros, & egentes.

Etiâ non amicis.

Modò miseris.

Sed Liberalitate, etsi nihil est naturæ humanæ accommodatius; attamen ut iusta sit, recta, & laudabilis; oportet: ut cautiones quasdam habeat: quas suggeret tertia interioris *Iustitiæ* pars: prodigalitati adversa: quam angusto forsan, sed cùm aliud proprium non suppetat, necessario vocabulo, nuncupato *Parsimonia*. Definitur: *prudens rerum dispensatio*:

Parsimonia pars tertia interioris Iustitiæ.

Definitio seu *mensura*: ac *regula*; nec plus, nec minus, quàm opus sit, in alios erogandi. Per hanc sufficit modicum iusto: hæc tantas vires habet, ut multis impendiis, multis erogationibus sola sufficiat. *Alii nempe dividunt* (inquit Sapiens) *propria*: & ditiores

Definitio ejus.

Et eximius usus. *fiunt*: alii rapiunt non sua, & semper in egestate sunt. Iustus autem dispensator, assignans tribuensquè quantum meretur quisque, dum sua non prodiget; non rapit aliena: vitabitquè ea; quæ luxus, & hinc fata egestas, suadere solet: fraudem nempe & injuriam. Deinde *beneficiet*, non ambitus causâ profusè largiendo; sed benignè, merita, aut pensando; aut provocando. Duo ita-

itaque præstat Parsimonia: Primùm do-^{Docet}
 cet nos modicos esse, in omni impendio: ^{modicos}
 nempe in victu, veste, suppellectili, fa-^{esse in}
 miliâ, largitione: idquè, ne oporteat, ^{sumptu.}
 iniquè sarcire damna, inconsultæ profu-
 sionis: Deinde, jubet, ut *pro cuiusquæ*
dignitate & meritis, tribuamus. Nam si ^{Et in tri-}
 hic delectus non fervaretur, nulla ratione ^{buendo &}
 æquitas posset servari. Habes Justitiæ, ut ^{quos.}
 dixi, interioris, & ad probitatem propriè
 pertinentis, lineamenta vera. In quibus
 velut in semine aut radice, inclusa vis ejus:
 à quâ pullulabunt facilè, præcepta & of-
 ficia charitatis: de quibus libro agam sub-
 sequenti.

De Fortitudine.

JAM verò, cùm & ea, quæ corpus
 regit: & ea, quæ externa dispensat
 Virtus; explicata ostensaquè sit; Super-^{Definitio}
 est: quæ animum firmat, ac perficit: ea-^{Fortitu-}
 què est *Fortitudo.* Definitio illam: *Pruden-^{dinis.}
tia habitum, quâ animus, primùm cuncta,
quæ infra se habet; deinde seipsum: postremò
victoriam ipsam, vincit: domat: ac Deo
subdit. Nempe, ut illud olim in Philoso-
 phia veteri decantatum *ἀνταρτον καλόν*, ^{Per se}
 forti & invicto studio superatis, victisque ^{eligibi-}
 impedimentis omnibus, obtineat. Victo-^{le, pul-}
 riæ portò istius, seu *ἡ κατέπε* ^{chrum}
 materiam seu ho-
 præ-^{nestum.}*

Occupatur circa terribilia, molesta, difficilia. præbent, ea; quæ nobis sunt *terribilia, molesta, difficilia*. Sed quia in oculos maxime incurrunt, ea quæ terrent; ideo in illis vincendis, vulgò & imperitè, tota fortitudinis ratio ponitur. Cùm hæc pars ejus tantùm, eaque non potissima fit, prout patebit.

Firmitas animi. A quâ tamen ut ordiar, definitio illam: & voco; *Firmitatem imperterritam animi, contra ea quæ corpori nocent.* Inter ista au-

Mors maximè terribilis. tem *φοβερῶτατον ὁ θανατον* inquit Aristoteles. Mortem ergo cùm officium requirit, & non timere, & subire; prima, sed non omnis, fortitudo erit. Magna tamen, quoties non omninò impetu fit: sed causâ, & consilio. Tum enim plenam Victoriam exercet animus, in corpus; dum vitam ejus, velut vestem, quando opus est exuit, & ponit. Non ut *αυτοπον*, &

Sui occisor, & sibi manus inferens. *αυτοχει* sit, (*Apage Porticensium insanam Sapienciam, quæ falsa specie roboris, infirma & timida, mortem potius sibi consciscit, quàm duri quidpiam, & molesti sustillam conneat*: quæ arbitrium Vitæ à Deo acceptæ, Deo eripit: & sibi per arrogantiam pravam vindicat: acta aut ferociâ, aut gloriâ inani:.) Non, inquam, ut se perimat: sed ne morte deterri ab officio patiat: sitquè paratus, pro illo, ut Christus, & docuit, & fecit, ponere animam. Quâ majorem dilectionem officii, nemo habet.

Sed cum opus est subeas

habet.

habet. Id autem præstat, partim cum eli- Nempe vñ
 git mori priùs, quàm honestum deserere; tandi fla-
 Pejusquè letho flagitium timet: & non giti.
 timet, quæ occidunt corpus; sed quæ
 occidunt animam: Ubi est mens gnara
 sui finis: ideoquè recti tenax propositi,
 Partim, dum usque ad periculum mortis,
 propugnat quod tenetur: putatquè dulce Officij
 & decorum, pro officio mori: Ubi est, implendi.
 amore καλῶς, strenuæ & excitatæ indo- Honesti.
 lis, pulcherrimus vigor: Partim denique,
 cùm Dei gloriæ & testimonio, vitam im- Dei re-
 molat: Ubi est fortis supra mortem dile- standi
 ctio: Prout fuit in illis; qui torti, secti, causa
 usti, cæsi sunt, tormentis & morte stre-
 nuè obitâ, sed non sibimet illatâ. Hic est
primus Fortitudinis gradus: in quo est *Vi-*
etoria terribilium: idquè à mente tranquil-
 la, & ex proposito, justam ob causam,
 agente. *Ei opposita, pars illa superbiæ;*
quam ferociam dixi: quæ præceps, incon-
 sulta, impetu agens, acta nempe, ut ita
 dicam, Gyganteâ quadam, superbiâ, ex
 corporis robore ortâ.

Sequitur alter Fortitudinis gradus: Pars alto-
 quem in re & materie molesta posui: & ra Forti-
 in *lucta animi cum fastu*: orto à rebus exter- tudinis in
 nis: Ut nempe eas superet, id est, infra re moles-
 se deprimat: seu, (ut Cicero id ipsum ad- ta.
 scribens Fortitudini inquit;) ut ea, quæ
 eximia plerisque & præclara videntur, ra-
 D 7 tione

tione stabili firmâque contemnat. Vocari
Qua est & definiri hic gradus potest. *Constantia*
Constãtia. *animi, in eodem statu permanentis: externis*
Detrectãas *nec depressi: nec elati.* Sed quia mens hu-
deprimi. mana, quasi naturâ extollitur, (igneum
 enim quidpiam & æthereum est) contra
 naturam verò deprimitur; Ideo *plus mo-*
lestiã sentit, in elatione continenda, quam in
depressione detrectanda. Itaque potior For-
Et (quod titudinis vis, erit in primo: Tum enim
operosius) verè animus secum pugnat certatque.
extolli. Unde verò hoc monstrum, animus nem-
 pe secum pugnant? (quærit & respondet
 sibi Augustinus.) Unde, inquit, quòd
 imperat animus corpori, & paretur statim:
Tum e- imperat sibi, & resistitur. Imperat ani-
nim ani- mus, ut moveatur manus; movetur.
mus secũ Et vix à servitio, distat imperium: Im-
pugnat. perat animus, ut velit animus, nec facit
 tamen. Causa est, quòd non ex toto vult,
 ideoque non ex toto imperat. Vincendus
 itaque animo animus est: ut sibi parere
 possit. Majorque erit hic gradus, quàm
 in terribilium victoriã. Nam vita, ut ita
 dicam, corporea, cùm infra animum sit,
Molesto faciliùs ab eo superatur. *Certamen verò*
certami- *animi secum, tantò molestius est: quantò*
ne. *operosius, par quàm inferior, vincitur. Ne-*
mo autem magis par, quàm quisquè sibi. Se
ergo vincere, admodum arduum, operosum-
que erit. Porro tum demum verè se op-
 pugnat,

pugnat, seque vincere studet, mens humana; cum fastum & inanem gloriam, quâ maximè oblectatur, sibi eripit: seque illâ privat. Tum inquam primùm, velut partes fiunt: & quod unum idemquè videbatur, dividitur: nempe purum illud ac simplex rationis: quod Christiana Philosophia Spiritum vocat: ab illa parte, quæ parens cupidinum est. Inter cupidines autem, cùm præcellat maximè fama & gloria: præsertim ea; quæ ut vera tribuitur; & ob meritum videtur obtigisse; Ideo talis gloriæ abdicatio, gravis & maximè molesta fit, necesse est. Diuturnum enim certamen, & continuò rediens fit lucta: donec omnis dulcedo ejus, & gustus, penitus mactetur. Mactari autem debet. Nam impedit, repellit, & arcet verum hominis bonum. Non enim conveniunt, nec in una sede morantur, complacentia vanæ gloriæ, & ferius veri boni amor. Ergo contra fastum felicitatis hujus vitæ, animus firmandus est, ne inanis famæ applausu, ventosus fiat. Ut laudem, inquam, fugiat: quippe semper falsam: id est immeritam, levem, brevemquè & verum mentis deceptæ ludibrium. Deinde; arrogantiam judicii, ex facultatibus animi devitet: idquè sanctâ illâ, verâ, & debitâ simplicitate, cum quâ quæri se jubet Deus. Hæc est Fortitudo, in

Ut cupidines superet.

Inter quas eminet vana gloria.

Quæ vincenda.

Mirum in rebus molestis superandis; quam etsi fa-
hac à tentur passim, eximiam esse; dum magis
nullo tra- expeditum putant, hostem, quàm cupi-
etata. ditatem vincere; & quæ premunt sustinere,
 (a) quàm quæ attollunt deprimere; Nullam
 tamen, quod miror, ejus mentionem
 faciunt: cùm de virtute hac agunt.

Summus Tertius summusque Fortitudinis gra-
fortitudi- dus est: Spiritum ita, ut dixi, corporis
nis gradus & Cupidinis dominum, ac victorem, ite-
humilitas. rum vincere: domare: Deoque subjice-
 re. Hanc partem voco *Humilitatem*: Qua-
 tenus, inquam, respicit Deum: nam
 quâ se; robur ac firmitas summa est. De-

Que de- finiri potest. *Status & conditionis humane,*
finitur. *fortiter agnita, retentaquè veritas,* quæ ho-
 minem, in suo, quod ex se est, nihilo,
 firmiter collocat: & nulla re externâ, ab
 illo permittit dimoveri: Sublimis reverâ,
 arduusquè gradus. Quia etenim animus,
 ubi susperavit partem sui, quæ cupidinum
 parens est; facilè, adeo præclari operis,
 fructu capitur: se miratur; se oblectat;
 ideo hoc ipso, victoriam, quam parave-
 rat, incautus amittit. *Vincitur enim iterum*

Est, ut *Complacentiâ*: quæ bono principio orta,
vincat ip- *facilè imponit: & difficillimè deprehen-*
sâ Spiri- *ditur: quippe mirâ celeritate sese infi-*
tus victo- *nuans. Difficiliùs verò superatur, quia*
riam.

(a) *Idque totum, ad proportionem, majoris vel*
minoris, Boni, vel mali.

vel-

velut spoliare se fructu veri boni oportet: & vim sibi inferre: ne illo fruamur. Immo, velut se perimere, ac mactare: idquè parte sui potiore: nempe, quodammodo animo mori. Sciunt experti quid dicam, & fatebuntur id fieri per humilitatem, quæ est virtus opposita parti illi superbiæ, quæ ab *Idquè elatione animi*, se bono suo oblectantis, *o-mira* ritur. Hæc, prout dixi, coram Deo, in *quadam* cognitione sui nihili, sui minuti, sui cor- *ratione.* rupti, fortiter firmiterquè hominem constituit: & adè ab hac consideratione, seu agnitione sui, divelli aut attolli ulla re non permittit; ut etiam id, quodammodo prohibeat vero bono. Quando enim illud, influit sua spontè, quoniam delectatio, quam secum adfert, externum jam quidpiam & productum est; Ideo, *Quæ ex- ne illi acquiescere velit, id est, ne effectui* *actè ex-* potiùs inhiet, quàm causæ innitatur; se- *plicatur;* què compotem boni existimans, evanescat; ideo inquam; in tantum sibi non appropriat, id quod suave & dulce influit; ut satagat etiam, totum & integrum, nullo delibatum proprio gustu, & fruitione, reddere & refundere datori. Et cum hoc fecerit, se non plenè fecisse, inutilemquè ideo & vilem esse, semper & verè agnoscit: fateturquè; quippe cum talis sit re- *In triplici* vera. Habes Fortitudinis plenam victo- *morte.* riam. Partam primùm, si opus est, *morte* *nata-*

naturali. Deinde, quod semper opus, *morte cupiditatum.* Postremò, quod summum opus, *morte ipsiusmet animi:* dum commorimur Deo: & supremam victoriam victoriæ obtinemus: nulla ejus dulcedine capti, ne iterum vincamur. Quod postremum uberiùs explicabo: cum *Deo* agam; Nunc verò partem tertiam capitis hujus absolvam.

P A R S C A P I T I S T E R T I A.

Declaratur unde, & quo principio, paretur, & insit, homini Virtus.

QUæsitum id acriter olim, & nunc: neque dum sopita ex integro controversia. Ad eam namque pertinet referturquè, magnum illud dissidium, non scholasticis tantum, sed Ecclesiæ etiam diu grave, *de Gratia Divinæ necessariis auxiliis, & arbitrii humani libertate.* Operæ pretium itaque erit, paucis hæc explicare: paucis inquam: nam haud aliam causam dederim, hujus contentions magis propriam; quàm multiloquium: dum diffusis disceptationibus sibi mutuò præbent cavillandi ansam: quam pauca, & librata verba tolerant. Est verò, omninò necessarium, ad hanc quam suscepi diatriben, locum hunc non præterire. Fundamentum enim virtutis, & *inregias* unicum est: scire, unde

*Contentio
hac de re
Scholæ &
Ecclesiæ
gravis.*

*Necessa-
riò hîc
tractan-
da.*

unde illi petendum fit principium. Ne ignorantia veræ ejus causæ, tribuamus nobis, quod Dei est: & ut eum, authorem gratiæ; *gratiam* verò potissimam *causam meriti*, & præmii, id est gloriæ, agnoscamus. Alioqui si propriis viribus, niti tantum velimus, & iis putemus nos posse, summum bonum consequi; totam vitam laborantes, nihil capiemus. Merito itaque huic loco insistam. Et primò, opinioniones hac de re erroneas adferam. dein de, veram sententiam (præmissis quibusdam,) demonstrabo. Tertiò, quæ contra illam dici solent, refellam.

Idque partitione que proponitur.

Imprimis ergo, opinio quorundam fuit: Virtutem à Natura esse: & cujusque mores nasci: id est, à temperie, & constitutione corporis, provenire. Causa sententiæ: à tam arctâ animæ cum corpore connexionem. Cujus humorum prout est *negotio*, magis minusve videtur in nobis incitare Commotiones: Ex illarum verò modo, virtutes vitiaque. Sed si animus corpore potior, præstantiorque; quomodo ab illo perficitur? utique, quod ignobilius & inferius est, perficere superius nobilisque non potest.

Virtutem à temperie Corporis esse.

Temperamentum.

Falsum.

Altera ergo sententia sequitur: quæ virtutum petit principium, tantum à ratione humana. Quam rectam puramque homini inditam, sed à corporis conformatio,

A ratione tantum humana.

tio, velut contactu infectam, corrigi & depurari, institutione ac doctrina. Itaque propriis insitæ rationis viribus, sufficere quemque sibi ad virtutem. Sententia hæc dum *ἀνταρξία* tribuit homini; impiè Deum relegat. A quo cùm sit nostrum esse, quantò magis bonum esse?

Tertia ei contraria sententia est, quæ dicit: à Deo, velut forte, dari virtutem: ita ut eam uni conferat, neget alteri: ut nempe, animus passivè se tantùm habeat, **Cooperati** fine ulla *συνεργία*, & extincta omni liber-
tione. tate, suiquè arbitrio. Sententia primâ fronte videtur ad Deum ire: sed inspecta penitiùs, bonitati ejus contraria. Causa enim peccati esset Deus. Nam quòd aliquis, virtutis omnis expers sit; (quales esse multos scimus;) Deus qui non dedit, in causa esset. *Author nempe mali, quia non dator boni. At quomodo ipsummet bonum, causa mali? & quomodo posset esse ultor, cujus esset Author?*

*Itidem
falsum.*

*Deus ho-
minem li-
berum
creavit.*

*Decuit
hoc ejus
bonitatē.*

Quartam veramque sententiam antequam adferam; Præmittendum est: Deum, naturam ratione præditam, liberæ voluntatis suiquè arbitrii creasse. Quod testimonio scripturæ apertum: & dogmate Catholico sanctum, sancitumquè. Decuit nempe ejus liberalem & munificam bonitatem, cujus est, se quàm maximè communicare, decuit inquam impertiri ei, quem ad imaginem sui fecit, eximium
hoc,

hoc, & Divinitati suæ proximum, propriumque. Nihil detraxit ejus Omnipotentia: quæ ultro concessâ non minuitur potestate, præsertim supremo jure (ut ita dicam) dominii adeo integro; ut in ipso vivamus, moveamur, & fimus. Denique Sapientiam reddit maximè illustrem: dum mira ratione, cuncta ad suam gloriam, gubernat dirigitque: salva parentium libertate. Est ergo liberi arbitrii homo.

Porro ut hujusce libertatis status rectè pateat; sciendum est: quòd voluntatis actio, ex vi & proprietate sibi indita, in primo actu retinet vim suam: vult quippe, in quod innato appetitu fertur: nempe in bonum seu finem: quem etsi necessariò appetit, non tamen invita, & τὸ ἐξ ὅτου integrum illi manet. In altero non modo retinet, sed eandem liberè exercet: dum nempe, aut rejicit, aut admittit aliquid, prout sua τὸ ἐξ ἑαυτοῦ movetur: scilicet liberè eligit media, quæ seu verè, seu falsò putat convenientia ad finem: ubi τὸ αὐτοῦ ἐξ ὅτου suum habet. In tertio verò actu, vim suam prorsus amitteret, aut potiùs ipsa met quod erat, esse desineret. Quippe non est voluntas, dum non vult: nec vult, si cogitur.

Hæc

Ejus status ante peccatum describitur

Indifferentiam.

Ab electione virtutem.

Ostenditurque quomodo post peccatum, mutavit.

Hæc est voluntatis humanæ, vera innataque vis, atque constitutio. Quam dum ante peccatum, originali justitia integram incorruptamque habuit; Primùm inclinatione naturali; quâ in bonum necessariò fertur, sibi proprium convenientique appetebat. Deinde electione liberâ acceptare aut rejicere poterat, quod vellet: & sine ullo animi liberi impedimento ἀδιαφορίαν plenam obtinebat: (quanquam tamen ob innocentiae statum, quodammodo Naturalem potius, inditamque à Deo, quam *καταπεπιλωμένην*, haberet, ideoque faciliùs bonum, quàm malum acceptaret.) Denique non modo ullam non sensit, coactionem, (quæ nec ulla propriè dicta dari potest, nec esse nisi ad malum:) sed neque talem, quæ illi gravis & molesta esset, tractionem.

Post peccatum verò primi Parentis: Primùm, mutavit illa Naturalis & necessaria ad bonum inclinatio: cùm nempe *malum, specie boni, per concupiscentiam appetere cœpit*. Deinde, in libertate eligendi, *æquilibrium illud voluntatis, variavit*: lancem ejus deprimente peccati originalis pondere: ita, ut *bona media*, quodammodo *invitè* voluntas eligeret: *facillimè autem*, & sua sponte, *mala*. Denique vis quædam, & mancipatio captivantis nos peccati, subsecuta: quæ voluntatem afflixit:

flixi: & servam quodammodo fecit. A quo enim quis devictus est; hujus & servus est. Ita, omni parte, innata *voluntas* Ita ut pe- *energia, vulnerata: debilitata: vitiata: riuisset fere* (prout hisce verbis, id exprimere solet, Augustinus:) non tamen interfecta: aut sublata est. Corrumpi enim, infici, & depravari, natura in homine per peccatum potuit: penitus tolli & eripi non potuit. Mansit ergo vis & proprietates ejus: sed faucibus: mutila: & ad malum tantum pronata.

Atque ita, perierat homo: dum malus tantum esse poterat. Sed subvenit misero: *Nisi gratia Salvatoris nostri Dei*; qui manifestatus in carne, dum naturam, quam sibi *vatoris* propriam assumpsit, reparavit; etiam *subvenisset.* nobis, ejusdem reparationis communionem, satisfactione præstita, & soluto redemptionis lytro, obtinuit. Ita illi tributa justitia: nobis data, per ipsum, misericordia. Et ut Adamo peccante, ad totum genus humanum, labes pervenit; ita Christo promerente, ad omnes gratia pertinuit. *Gratia* porrò hæc, *sita in Auxilio: Institutione: & Exemplo.* *Auxilium: Quâ Christi* partim depulso malo originalis peccati, *stus salu-* per *παλυγενεσιαν* baptismi; partim collato *bre auxi-* bono, per internam inspirationem gratiæ *lium.* prævenientis, quæ memoriam stabilit: *Regene-* *ratio-* *nem.* illustrat intellectum: accendit voluntatem ad bonum: idquæ sæpè supernaturali illa-
psu:

psu: qui creatas vires animæ excedit.
 Partim denique, datâ in bono perseveran-
 tiâ, per promissam, præstitamquè nobis-
 cum mansionem: & Spiritus Sancti do-
 num. *Institui-* Institutio: Partim doctrinâ: & ul-
onem ne- timi finis, non in hac vita quærendi, no-
cessariam titiâ: (quod vetus Philosophia ignoravit,
 & Judaica religio, non expressè asseruit:)
 Partim ad eum facilè obtinendum confi-
 lio; quod brevissimarum sententiarum
 in affectatâ maiestate, & arcanâ veritate
 aperuit: Partim denique, *præcepto*; &
 iussu: mysteriis nempe, & Sacramentis
 veræ fidei patefactis: & sublatâ (ut vocat
 Athanasius) *θεοπλαγῖσια*: religione autem
 constituta: quæ antehac, aut nulla; apud
 nescientes Deum: aut falsa; apud malè
 colentes: aut imperfecta adhuc; in Ju-
 daismo erat. *Exem-* *Exemplum* denique dedit no-
plum de- bis: dum, quæ docuit, implevit: & quæ
nique no- imperavit, facere monstravit: merito-
bis dedit. què *se sequi*, suisquè insistere vestigiis ius-
 sit: ut quod ille fecit, & nos faciamus.
 Tot verò, tantisque subsidiis fulta natura
 humana, non modo ad pristinum statum
 rediit; sed longè maiori, & præsidio,
 & dote gratiæ, firmata ornataquè est.
Ita natu- Primùm, quia major libertas, (inquit
ram su- Angustinus) necessaria fuit adversus tot
peravit tentationes, quæ in paradiso non fuerunt:
gratia. deinde, quia dignitas, copiosa redem-
 ptio,

ptio, & misericordia Salvatoris id meruit: voluitque.

Ex his verò omnibus quæ dicta sunt, *Quadruplex potestatis humanæ variatio.*
 quadruplex status dignoscitur humanæ potestatis humanæ, (posse autem, tantum est ad bonum, nam ad malum est propriè, non posse.)
 Primò, in innocentie statu: potuit homo benè agere, & potuit non peccare: Deinde, post peccatum, expers innocentie, non potuit bene agere, & non potuit non peccare: Tertiò, compos gratie, iterum, atque faciliùs multò, potest benè agere, & potest non peccare. Postremò, cum donatus erit gloria, non poterit non benè agere, (si actio vocanda in ipsa fruitione est; ubi patitur magis, quam agit.) & nunquam poterit peccare.

Cum itaque in statu tertio nunc simus; *Nunc in libertate*
 id est; in libertate, adjuncta gratiâ, facilis *libertate adjuncta gratia nos esse.*
 responsio erit, ad quæstionem propositam. Nempe: Virtutem & Actionem bonam, præcipuè verò, sublimem illam; qualis est credere, sperare, diligere, ut justificationis gratia conferatur; (verba sunt ex Canone Concilii Tridentini:) non posse esse sine præveniente Spiritus Sancti inspiratione: & auxilio: Ita tamen; *Posse tamen gratie dis-sentire.*
 ut liberum hominis arbitrium, in, non dis-sentiendo gratie, interveniat. Ut enim, non est amissum penitus, arbitrium per peccatum; ita nec sublatum, per gratiam. Et (ut Prosper dixit) quod non est inter-

E factum

fectum per vulnerantem ; non tollitur per medentem. Manet hæc libertas, sed ex se, *ad unam partem magis propensa, nempe ad dissensum gratiæ.* Unde, cum Concilii Tridentini régula, decernit, posse voluntatem humanam, gratiæ assensum non præbere, satis hoc ipso ostendit in quo potissimum *gratiæ cooperetur : nemin non detrectando.* Talis autem cooperatio, nihil habet, quo se jactet, & ostendet. Nihil enim aliud præstat, per eam voluntas, *nisi quòd, non pereundi assensum, velit gratiâ & auxilio Dei, à se obtineri.* Quis autem salutem sibi adscribat, quòd, cum ex se, non potuerit non perire, salvari per alium, non noluerit? Quis exprobet Datori, quòd donum ejus acceptaverit? præsertim cum ut acceptaret, illectus sit, invitante, sequè planè ingerente, ejus bonitate. Et cum, ni eam acceptaret, periret. Certè hinc non usurpabimus gloriam : sed ei referemus : qui ad eam obtinendam, contulit, gratuitam gratiam. Quin immò, confundemur potius; cum videbimus; ægre, pravâ voluntate nostrâ, acceptata ab eo dona, præmiis affici : & munera ejus oblata, suaasa, commendata, denique nostri commodi causâ data, in nobis velut merita coronari. *Nostrum enim ferme tantum est, posse illa respicere, id est, posse perire.* Et propriè, (ut inquit Augu-

Cooperari vero in non dissentiendo.

Hinc tamen nulla jactantia.

Quippe propriè nil efficiamus ipsi.

Augu-

Augustinus) *non est voluntatis nostræ effectio, sed defectio.* Nam ut superius dixi, posse seu efficere, est ad bonum tantum, quod ex nobis nullum. Cùm igitur gratiæ cooperamur; seu assensum non negamus; propriè nihil efficimus soli viribus nostris: sed tantum, adjuti gratiâ, non deficimus: cùm, absque illâ esset; deficeremus. *Sed tantum non deficimus*

Hæc, naturâ rei, ac ratione ipsa evidentiâ, Authoritate scripturæ, & interpretatione Patrum, immò doctrina, & approbatione Ecclesiæ, firma, turbavit nuper pruritus disceptandi: & *navotopia* illa, scabie insanabilior, quæ prodidit dogma, tale: Nempe, non posse hominem gratiæ dissentire: Quod verò dissentiat, id à nescio quâ prædeterminatione esse, ad unum quid, voluntatem adstringente. *Hæc frustra turbant*

Dicunt enim: Deum, absolutâ sua voluntate, ante omnem prævisionem voluntatis humanæ, ab æterno statuisse: ac decrevisse: *Qui prædeterminationem quandam inducunt.* omnes actiones humanas, cum circumstantiis omnibus: ita ut aliter fieri non possint. Cau-

fas verò sententiæ afferunt istas: Primam; *Nullâ justâ causâ.* quia putant aliter non posse constare providentiam ac gubernationem universi.

Alteram; quia necessarium dicunt, ut causa prima prius influat in effectum, quàm secunda. Tertiam; quia nisi prædeterminatio esset, principium justificationis;

tionis; non ex Deo, sed ex nobis esset. Præter hæc rationes, se tutantur Autoritate Augustini, dicuntque eum ejusdem secum esse sententiæ. Quod totum, ut plenè refutem, aperio primùm, quæ exinde sequantur absurda.

- Absurda istius opinionis.* Primum erit; quòd si hæc sententia obtineret; *tolleretur libertas arbitrii*: cujus vis est *in electione*. Electio verò non est, ubi
1. *Libertatis interruptus.* non datur, è pluribus optio. Optio verò tollitur, si ad unum adstricta, & affixa sit, nescio quâ prædeterminatione, voluntas.
 2. *Premii item & pœna.* Alterum absurdum; quòd benè secusquè meritis, *promissio præmii, vel comminatio pœnae*, quibus Deus allicit, vel deterret, voluntatem, *inutilis: imo ludicra esset*: prædeterminatione hæc, ad unum, cui non
 3. *Conturbatio statuum.* possit resisti, manente. *Tertium*; quòd quatuor statuum humanæ potestatis, quos verè recensui, permutatio, ac confusio sequeretur: si tertius, in quo nunc sumus, ut possimus benè agere, & possimus non peccare mutaretur; vel in quartum, gloriâ dotatum, nempe, non posse peccare, vel in secundum, gratiâ destitutum, nempe,
 4. *Fatalis necessitas.* non posse non peccare. *Quartum* absurdum; quòd induceretur, fatalis & *cogens necessitas*, idque non illa, quam vocant *sequelæ*; id est *ex suppositione prævisæ voluntatis*; sed *ex prædeterminatione*: atque ita ex merâ adactione: Indequè prodiret
atrox

atrox illa, & terrribilis prædestinatio:
quæ immutabili decreto, *faceret hominem,*
non ideo damnandum, quia peccaturum; sed
quia damnandum; peccaturum. Quintum ^{S. Deum} ^{causam}
absurdum; Deum fore authorem peccati: ^{fore mali.}
& magis quam Dæmonem: nam ille sua-
det tantum ac incitat: hic tali, quam ad-
struunt prædeterminatione, juberet om-
ninò: cogeretque. Sextum absurdum;
Deum injurium, ac iniquum judicem fo-
re. Quare enim in alio puniret, ^{Et ini-}
ipse Author esset? ^{quum ju-}
dicerent damnandi: ^{dicem.}
non fuit in nostra potestate, non velle;
quod ut vellemus, voluisti: non fuit,
quod vellemus, non facere; quod ut om-
nibus cum circumstantiis faceremus, non
decrevisti solùm; juvisti; jussisti; sed
motive quadam, & impulsu, cui resi-
stere non potuimus, omninò adegisti;
seu potiùs tu ipse fecisti: cur nos ergo pu-
nis? Hæc & plura absurda sequerentur,
quorum quidquid tetigeris; ut ille ait, ulcus
est.

Contra hæc verò omnia satis se tutos *Effugia*
arbitrantur: cùm dicunt, *Deum præde-frustra*
terminare ad opus, sed non quò malum est adferunt.
& peccatum. Quasi non sufficiat ad com-
plicitatem; ut ita dicam; adigere ad opus,
cui annexa, & inseparabilis malitia est.
Hac profectò ratione, omnis peccans, *Quæ re-*
vix peccaret. Rarò enim vult peccatum, quò felluntur.

Deo injurium, sed quâ prodesse, ac oblectare videtur. Prædeterminatio ergo ista, inculpabilis esse nequit. Quod verò concursus Dei naturalem attinet; hic adeo non prædeterminat voluntatem ut ei potius obsequi videatur.

*Uti &
eorum
argumen-
ta.*

Sed ut refutem paucis rationes, quas adferunt; Primùm; de Providentia Dei, seu potius, facultate gubernandi; sine hac, quam adstruunt prædeterminatione, securos esse jubeo. Constat illi ratio, istius potestatis, & imperii: ita ut, nihil ipso incio, nihil invito, nihil ad efficiendum, aut prohibendum, invalido, fiat.

*Deum si-
ne præde-
termina-
tione, esse
rectorem
universi*

Scit omnes eventus, immò semper præsentibus sibi spectat: & noscit: neque huic inspectioni, & notitiæ, officit quidquam, libertas humani arbitrii. *Vult* deinde quædam fieri: quædam *permitit* quandoquæ: & *operari sinit causas secundas*, prout earum condidit naturam: *nempe liberas liberè agere: sed ipso non invito: alioqui non agerent*: Ita neque hîc, eum impedit libertas humana. Potest denique omnia: etiamsi liberos homines creavit. Velle enim illis, liberum dedit: efficere ac præstare quæ voluerint, sua gubernatione circumscripsit: suâquæ omnipotentiâ (salvâ agentium libertate) omnia ad finem dirigit, destinatum. Neque prædeterminatione, id est coactione voluntatis, opus habet:

habet: suppetunt abundè media imple- *Esse item*
 di, vel impediendi effectus. Quòd verò *primam*
 argutantur, de influxu *causæ primæ*; *Prio-* *causam.*
ritas hæc, sita in eo, quòd ab illâ essentiâ,
 vis, & conservatio promanet, *causæ se-*
cundæ. Deinde, quòd causa secunda, fi-
 ne primâ nequeat operari: potest verò pri-
 ma, (quamvis ut plurimum non facit;) *Et princi-*
 sine secunda. Tertiò, quòd causæ primæ *pium*
 concursus, est etiam *generalis*: secundæ, *justifica-*
particularis tantùm. Prior ergo exinde, *tionis.*
 potiorquè erit, causa prima. Sed hoc ni-
 hil impedit, quò minùs causa secunda,
 naturam quam accepit, retineat: &, si
 necessaria est; agat necessariò: si libera;
 liberè. Quod verò attinet *principium Ju-* *Et princi-*
stificationis, hoc à Deo esse certum est: *pium*
 & sine gratia auxilioquè ejus, nihil pror- *justifica-*
 fus boni hominem posse, omninò profi- *tionis.*
 tendum. Nempe, Deus vult omnes sal-
 vari, etsi non omnes salventur: Quòd
 autem salventur quidam, salvantis est
 donum: quòd pereunt, pereuntium me-
 ritum. Assensus gratiæ potissimùm à Deo:
 dissensus est à nobis: aut potius nec est:
 cùm peccatum, seu hic dissensus, propriè
 nec subsistat, nec sit. Ut enim *tenebræ*,
aut silentium, (scitè hoc Lipsius) *non ag-*
noscentur esse; nisi *absentiâ contrarii*, ita &
 illud. Privatio tantùm est, id est *deliquium* *Nos verò*
boni. Hac igitur ratione, ut principium *sine illo*
perire.

Justificationis gratiæ attribuimus, ita Prædeterminationem, quæ principium damnationis esset, à Deo removemus. A quo solo salus, à nobis solis, perditio. Postremum est, de Augustino, quem patronum causæ suæ, assertoremquè, gloriantur. Sed ille, cùm tam Libertatem arbitrii, quàm auxilia gratiæ, contra hæreses tutatus sit; ut concedam, dicta quædam, in calore ut fit pugnæ, & contentionis, protulisse; quæ separatim lecta, trahi in partem possint; ita nuperâ multorum diligentia, satis superquè ex ejus scriptis demonstratum est: illum, Prædeterminationem hanc novam, nunquam docuisse: nec talem fuisse ejus in hoc argumento sententiam. Ut verò huic quæstioni, finem imponam; quoniam patet, *sine auxilio gratiaquè Dei, nos malum tantum, id est, nihil posse*: Ideo spem totam boni operis, in illo collocare, ab illo *opem* agendi, ac perficiendi petere, *quæ demum rectè egerimus, illi soli adscribere, tribuerequè debemus*.

Voto & precatone clausula imponitur. Fac igitur ô Deus, ut gratia tua, in nobis, culpâ nostrâ, vacua non sit: & præcepta hæc Probitatis, quæ te inspirante dicta sunt, te Adjutore, ad tuam gloriam exactè impleantur.

APPENDICIS VICE.

Monita quædam ad Probitatem retinendam pertinentia.

SEd in libri hac clausula, addenda quædam monita supersunt: quæ in Contextu & serie tractationis inferi vix commodè poterant: cùm tamen ad recentitas Probitatis partes, apprimè facere videantur. Meritò itaque illis hunc librum consignabo.

Primò ergo, ad *Anamartbisiã*, unice Impeccantiam, pertinet, sacrum illud dictum: Memorare novissima, & in æternum non peccabis. seu fugã vitiorum, Novissima verò hæc sunt: *Mors* assiduò veniens, non longè remota, certa eventum, incerta tempore: ideoquè semper expectanda. Non est enim, ut diem rectè *Primum* peragas, nisi illum ut ultimum existimes. *monitum* *memoria* *novissimorum.* *Mortis.* Omnem itaque tibi supremum diluxisse *Judicii.* puta. Deinde: cogita, *reddendæ rationis,* omnium quæ egeris, dixeris, cogitaveris, certam & *præstitutam diem:* toties eloquio Dei promissam, ac ingeminatam. Postremò: *Premii* *aut pœnæ* expende, *aut pœnæ* *magnitudinem:* & spem ejus metumquè: prout merueris. Horum autem vivâ recordatione, non censeas reddi vitam terrore turbatam, *Vita hinc* *emenda-* *tio, &* *quies.* anxiam tristitiã, & negotiorum ac omnis actionis ut superfluxæ incuriosam: Quinimo tranquillam potius, quâ

ad portum & quietem veram ferimur: Terroris expertem & vacuam: dum nempe ille timorum maximus, haud urget, lethi metus. Emendatam denique: quippe sedulam boni operis & meriti: & exinde lætam semper.

Alterum impeccantiæ remedium, cogitare, *præsentem tibi semper, & cuncta videntem adesse Deum.* Fastidit hoc & averfatur apud Ciceronem Epicureus: dum conqueritur, impositum Cervicibus nostris sempiternum Dominum, omnia advertentem, quem dies & noctes timemus: Sed non *Christiana nostra Philosophia, cui initium sapientiæ est timor Domini:* firmum nempe peccati, & temerandæ conscientiæ frenum. Illud verò non potest haberi, nisi firmiter agnoscamus, præsentem nobis Deum. Agnoscimus ergo, scimusquè, quòd *non ita nos ambiat, undique, & impleat aër, ut ille.* Imminus enim non esset, ni ubique esset: ni operi suo & circumfusus, & inditus, extralud, & intra. Itaque *in illo vivimus, movemur, & sumus.* Ideoque omnes animi ac cogitationis recessus, pervadit: ac penetrat: & tacita quamvis, loquitur illi voluntas. Cùm itaque solus fueris, *cùm fores clauseris, ne putes te esse sine arbitro.* Videt te enim, & aspicit præsens Deus. Sancti in Deo, & Angeli, testes intendunt

*Alterum
monitum
præsentia
Dei.*

*Qui nobis
adeft,
& inest.*

*Et aspici-
cit nostra.*

dunt oculos. Deo verò spectatore, & olim ^{Ideoquè}
 Judice, & Vindice, tum verò tot testibus ^{eo coram}
 coram, quanta esse debet non dicam vere- ^{non pec-}
 cundia, sed abominatio etiam, terror ^{candum.}
 horrorquè peccandi. Altè id ergo defiga-
 mus in animo, in Conspectu Dei, Ope-
 re Verbo, Cogitatione versemur: $\kappa\eta$ [†] Et invi-
 ἀόρατον, ὡς ὄροντες, ἐκαρτερήσασμεν. ^{sibilem,}

Tertium Probitatis retinendæ monitum, ^{tanquam}
 & salutare velut Antidotum, censeo: ^{videntes}
 quod vocare solemus *Examen Conscientiæ*. ^{sustineã.}

Quo velut in numerato habemus, ^{Monitum}
omnes animi: ad exemplar ejus; qui dixit: ^{tertium}
Anima mea in manibus meis semper: ut ^{Examen}
 nempe ob oculos posita spectataquè quo- ^{conscien-}
 tidie emendatior esset. ^{tia.}

Quemlibet itaque
 diem scrutemur. Commotionum, quò
 nos ducant, quantum raptent, & modum
 & finem, in nobis speculemur. Quæ vi- ^{Quo vita}
 tia magis infestent, ac urgeant, expendat- ^{judicatur}
 mus; & huic fini *facta, dicta, cogitata* ^{& corri-}
remetiamur. ^{pitur.} Causam omnium, coram in-
 terno conscientiae Judice dicamus. Et quia
 hoc arbitro nemo nocens absolvitur; pœ-
 nam etiã *pœnitentiã* sumamus, donec
 exercitatione istã sanetur, quidquid cor-
 ruptum & pravum fuerit.

Verùm, quia Judicium hoc, quod de ^{Quartū}
 Nobis ipsis instituimus, sæpe depravat, ^{varia ad-}
 semper se insinuans amor sui: qui conni- ^{monitio.}
 vere quemque ad sua vitia facit; usu verò

compertum, in aliena nos cernere acutiùs; Ideo quartum monitum, magno præfidio ad parandam omnium commotionum eutaxiam & virtutum exercitium erit: Testem aliquem, & Inspectorem, imò Censorem bonum & prudentem, eligere: cui nos aperiamus: & revelemus. Nam, si est aliquid, (ut inquit ille) quod ex viro bono, vel tacente proficias, quantò magis docente, instruente, admonente? Elige itaque, qui tibi blandè, temperanter, non affectu sed iudicio, munus hoc amici monitoris exercent: deinde moneri ab eo ne detrectes, nam alioqui *αὐθέρησι*, *ἀδεπαῖσιν*. Cæterùm vel hinc eximius non corpatet fructus: & præstantissimum veræ probitatis remedium ex instituto Religionis Catholicæ: quo *confitemur alter alteri peccata nostra: & conscios facimus Conscientiæ nostræ: non modò monitores, sed omnino Iudices*. Sed hac de re suo loco, nempe libro qui de Pietate.

A viro bono.

Qui ad hoc eligendus.

Non monitus, non correctus. Confessio Catholica etiam huic fini.

Quintum monitum. Exercitium virtutum. Præceptis addendâ exercitationem.

Quintum ultimumq; monitum, idquè ad *eupraxiam* propriè pertinens est. Ut non in præceptorum cognitione tantùm sistamus: sed illa ad usum etiam aptemus: transferamusque. Cùm enim nulla ars & artificium solis constet præceptis: sed addi exercitatio debeat, quæ omnia evincit perficitquè; certè & sapientiæ, quam artem bene vivendi quispiam dixit, adhibenda

benda *ἀσκησις* est : quæ illam demum con-
 summatam reddat. Præclarè enim uttatio, Exerci-
 multa Epictetus dixit : Peccari à Philoso-
 phiæ studiosis , quòd dogmatum demon-
 strationem potissimùm inquirant , usum
 verò illorum insuper habeant. Exempli
 causa : si ponatur dogma , non esse men- Nec dis-
 tiendum ; causa inquiritur dicti : & de- putare
 monstratio mandatur memoriæ : res ipsa oportet.
 non impletur. Itaque mentimur quidem,
 inquit : quamvis interrogati , cur non sit
 mentiendum ; Causam in promptu ha-
 beamus. Ergo non in cognitione tantùm,
 & indagandi labore , nec in differendi pe-
 ritiâ ponenda est opera : sed facta omnino
 addenda : inquè illis potissima profectus
 ratio collocanda. *Non enim ingenium exco-*
lere oportet , sed animum : non solertiæ lau-
 dem aut oblectationem captare ex studio
 sapientiæ , sed fructum : qui nos expertes
 vitiorum , Commotionum arbitros, Vir-
 tutum compotes , Temperantes inquam, Sed vi-
 Justos, Fortes reddat. Frustra alioqui no- vere.
 titia præceptorum , si de virtute locuti,
 vitia sectemur. *Frustra Probitas , quæ in-*
tra verba tantùm consistit. Non enim Au-
 ditores legis , ac periti ejus interpretes,
 sed factores operis , officium implebunt :
 ac præmium consequentur.